

**ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ ΣΕ ΕΜΦΥΛΙΕΣ ΣΥΡΡΑΞΕΙΣ:
ΟΙ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΥΡΙΑΣ, ΤΗΣ ΛΙΒΥΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΥΕΜΕΝΗΣ**

Η φωτογραφία είναι διαθέσιμη στην επίσημη ιστοσελίδα του BBC (<https://www.bbc.com/news/world-africa-15528984>)

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΝΔΡΕΑΣ ΓΕΩΡΓΑΝΤΗΣ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΡΙΣΚΑΚΗΣ

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΤΟΥΛΟΥΠΑΚΗ-ΦΡΑΓΚΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΛΙΣΑΒΕΤ ΦΟΥΡΚΙΩΤΗ

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	3
ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ ΣΕ ΕΜΦΥΛΙΕΣ ΣΥΡΡΑΞΕΙΣ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΣΥΡΙΑΣ	3
Αποσαφήνιση κυρίων όρων	3
Αραβική Άνοιξη.....	3
ISIL- ISIS.....	4
Κύριες εμπλεκόμενες δυνάμεις	4
Ιστορική Αναδρομή	5
Ο πόλεμος των έξι ημερών.....	5
Η άνοδος των Assad.....	6
Εντάσεις με τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής.....	6
Η Αραβική Άνοιξη και η Αρχή του Εμφυλίου Πολέμου	6
Το ζήτημα της θρησκείας.....	7
Από τον εμφύλιο πόλεμο έως τον συριακό πόλεμο	8
Η ισχύουσα κατάσταση	11
Η ανάμιξη του ΟΗΕ: σχετικά ψηφίσματα, συμβάσεις και γεγονότα	12
4 Οκτωβρίου 2011	12
SC Resolution 2118/ 27 Σεπτεμβρίου 2013	12
SC Resolution 2249/ 20 Νοεμβρίου 2015	13
SC Resolution 2254/ 18 Δεκεμβρίου 2015	13
Το προσφυγικό ζήτημα	13
Η επίδραση των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης στο Ζήτημα	13
Συμπεράσματα - Προσωπικές Απόψεις Γράφοντος	14
«Στρατιωτικές επεμβάσεις σε εμφύλιες συρράξεις: η περίπτωση της Λιβύης»	16
Ιστορική Αναδρομή: Από την ξένη κατοχή προς την ανεξαρτησία	16
<i>Η Αραβική Άνοιξη: όταν ο ασκός του Αιόλου άνοιξε στον Αραβικό Κόσμο</i>	17
Τα Ψηφίσματα 1970 και 1973: η Δυτική Επέμβαση.....	17
Το δόγμα της Ευθύνης για Προστασία	19
Υπό το πρίσμα της ανθρωπιστικής επέμβασης	21
Αποτίμηση της Επέμβασης	21
Τα πρόσφατα τεκταινόμενα στη Λιβύη.....	22
Στρατιωτικές Επεμβάσεις σε Εμφύλιες Συρράξεις: η περίπτωση της Υεμένης	22
Χαρτογράφηση της Υεμένης.....	22
Πολιτικές αναταραχές ανά τους αιώνες.....	23
Η ανέλιξη του κινήματος των Huthi	25
Το χρονικό της εισβολής των Σαουδαραβών στην Υεμένη	26
Η επιρροή της Αραβικής Άνοιξης	26
Η ένοπλη σύγκρουση.....	26
Το ζήτημα της σύρραξης στην Υεμένη υπό το πρίσμα του Διεθνούς Δικαίου	27
Οι κανόνες διεθνούς δικαίου.....	28
Η εμπλοκή των Ηνωμένων Πολιτειών και του Ιράν	30
Η ανθρωπιστική κρίση σήμερα.....	30
Σχολιασμός και συνολική αποτίμηση των ένοπλων επεμβάσεων σε εμφύλιες συρράξεις	31
Επέμβαση μετά από πρόσκληση κυβέρνησης κράτους.....	31
Στρατιωτική επέμβαση μετά από πρόσκληση εν καιρώ εμφυλίου πολέμου	33
Οι στρατιωτικές επεμβάσεις στην Συρία και την Υεμένη.....	33
Η σχέση της στρατιωτικής επέμβασης μετά από πρόσκληση με τον κανόνα του α.2.4 Χάρτη ΟΗΕ.....	34
Οι νομικές βάσεις επίκλησης των επεμβαίνοντων κρατών	34
Η στρατιωτική επέμβαση στην Λιβύη με εξουσιοδότηση του Συμβουλίου Ασφαλείας.....	36
Οι τραγικές διεθνείς εξελίξεις και η αλλαγή κατεύθυνσης με το Ψήφισμα SC 1973/2011	36
Επίλογος	37

ΕΙΣΑΓΩΓΗ¹

Η χρήση βίας φαίνεται να είναι σχεδόν σύμφυτη με την πορεία της ανθρώπινης ιστορίας. Ιδίως σε επίπεδο κρατών, αναδεικνύονται σταδιακά οι πρώτες προσπάθειες περιορισμού της ένοπλης βίας, από την θεωρία του «δικαίου - αδίκου πολέμου» (*bellum iustum – bellum iniustum*), έως και την απαγόρευση της χρήσης ή της απειλής χρήσης βίας στις σχέσεις μεταξύ των κρατών – μελών του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ). Η προσέγγιση του Χάρτη του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών επικεντρώνεται στο ότι η χρήση βίας σε διεθνές επίπεδο απαγορεύεται, ωστόσο, γίνονται δεκτές εξαιρέσεις στον κανόνα, οι οποίες είναι η μονομερής προσφυγή σε ένοπλη βία σε άσκηση του δικαιώματος ατομικής ή συλλογικής άμυνας (Άρθρο 51 Χάρτη ΟΗΕ) και η χρήση βίας με βάση το Κεφάλαιο VII του Χάρτη, κατ' εξουσιοδότηση του Συμβουλίου Ασφαλείας (Άρθρο 42 Χάρτη ΟΗΕ). Η παρούσα μελέτη προσεγγίζει τις περιπτώσεις των στρατιωτικών επεμβάσεων σε εμφύλιες συρράξεις, συγκεκριμένα στις χώρες της Συρίας, της Λιβύης και της Υεμένης, με σκοπό να αναδείξει τα ζητήματα διεθνούς δικαίου που αναδύθηκαν σε κάθε μία από αυτές και να καταλήξει σε μία συνολική αποτίμηση των επεμβάσεων. Πιο συγκεκριμένα: Όταν είναι εμφανής η κατάφωρη παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, νομιμοποιούνται τα Κράτη να επέμβουν αποτελεσματικά, ή οι κανόνες της μη χρήσης βίας και μη επέμβασης στις υποθέσεις ενός άλλου κράτους θα υπερκεράσουν την επιθυμία προστασίας;

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ ΣΕ ΕΜΦΥΛΙΕΣ ΣΥΡΡΑΞΕΙΣ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΣΥΡΙΑΣ²

Η ένοπλη σύρραξη στη Συρία κατέστη ένα από τα πιο αμφιλεγόμενα και πολυσυζητημένα θέματα την τελευταία δεκαετία, με την παγκόσμια κοινότητα να παρακολουθεί διαρκώς τις εξελίξεις. Αν έπρεπε συμβατικά να τεθεί χρονικά η αρχή του ζητήματος, αυτή θα ήταν τον Μάρτιο του 2011. Οι ειρηνικές διαμαρτυρίες εναντίον του προέδρου της χώρας Bashar al-Assad εξελίχθηκαν στη σύλληψη και βασανισμό 15 ανήλικων αγοριών³, εξαιτίας των συνθημάτων που έγραψαν σε τοίχους, υποστηρίζοντας την Αραβική Άνοιξη. Ένα από τα αγόρια, μάλιστα, κατέληξε από τα βασανιστήρια της αστυνομίας. Σε όλες τις επόμενες διαμαρτυρίες και διαδηλώσεις, οι δυνάμεις ασφαλείας της Συριακής κυβέρνησης συνέχισαν να χρησιμοποιούν θανατηφόρα βία εναντίον των πολιτών. Στην αρχή για να αμυνθούν, έπειτα για να αντεπιτεθούν, οι διαδηλωτές ξεκίνησαν να προμηθεύονται όπλα. Τα γεγονότα αυτά σηματοδοτούν και την έναρξη του εμφυλίου πολέμου στη Συρία.

Αποσαφήνιση κυρίων όρων

Αραβική Άνοιξη

Το πλαίσιο των γεγονότων, τόσο στη Συρία, αλλά και γενικότερα στη Μέση Ανατολή είναι η Αραβική Άνοιξη. Αν και είναι δύσκολο να αποσαφηνισθεί η έννοια της Αραβικής Άνοιξης (Arab Spring) σε ένα σύντομο ορισμό θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως το επαναστατικό κίνημα σε πολλές Αραβικές χώρες με αίτημα τη δημοκρατία. Η Τυνησία, το Μαρόκο, η Λιβύη, η Αίγυπτος, το Μπαχρέιν και φυσικά η Σύρια είναι οι κυριότερες χώρες όπου εκδηλώθηκε το κίνημα, το οποίο ξεκίνησε από το 2010. Το όνομα άνοιξη (Spring) δίνεται γενικότερα σε

¹ Τουλουπάκη Φραγκοπούλου Ευαγγελία

² Ανδρέας Γεωργαντής

³ Al Jazeera (2018) *Syria's war explained from the beginning*, News / Al Jazeera. Al Jazeera. Διαθέσιμο σε: https://www.aljazeera.com/news/2018/4/14/syrias-war-explained-from-the-beginning?fbclid=IwAR0I-iyCZ3HN_Z249uDmKvk_Uq5sc85RcU3gm6vDJ8oOgSBiDIO8ojfX9A4

κινήματα εκδημοκρατισμού⁴ και μοιάζει μάλλον συμπτωματικό το ότι στη Συρία ξεκίνησε την άνοιξη του 2011. Παραμένει ακόμα το ερώτημα πώς το κίνημα δραστηριοποιήθηκε ταυτόχρονα σε όλες αυτές τις αραβικές χώρες και έχει υποστηριχθεί έντονα, κυρίως λόγω της φανερής στήριξης των ΗΠΑ σε αυτά, ότι το κίνημα προωθήθηκε από τη CIA, χωρίς κάτι τέτοιο προς το παρόν να έχει επιβεβαιωθεί ή διαψευστεί. Μετά την αποτυχία όλων των κινήματων και χωρίς πλέον κανένα από αυτά να είναι ενεργό, κυρίως από την αλλαγή της δεκαετίας κι έπειτα, πολλοί συγγραφείς και Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης του Δυτικού κόσμου έχουν χαρακτηρίσει την σημερινή εποχή ως Αραβικό Χειμώνα (Arab Winter) ως αντιδιαστολή προς την Αραβική Άνοιξη.

ISIL- ISIS

Το Ισλαμικό κράτος - ISIS (The Islamic State of Iraq and al-Sham) ή όπως αναφέρθηκε σε αυτό ο τότε πρόεδρος των ΗΠΑ Barack Obama ISIL (The Islamic State of Iraq and the Levant) αποτελεί μια ισλαμική Σουνιτική ομάδα με βίαιη ιδεολογία και πρακτική, αυτοαποκαλούμενο το «Χαλιφάτο» και αυτό-ανακηρυσσόμενο ως θρησκευτική αρχή όλων των μουσουλμάνων. Από την αρχή της ύπαρξης του, ο δυτικός κόσμος χαρακτήρισε τον ISIS ως τρομοκρατική οργάνωση, ακόμα και πριν τις πρώτες του ενέργειες. Ο χαρακτηρισμός επιβεβαιώθηκε από τα πραγματικά περιστατικά με τον ISIS να προβαίνει σε μια σειρά από εξαιρετικά βίαιες ενέργειες, όπως εκτελέσεις ανθρώπων σε ζωντανή μετάδοση. Το «Χαλιφάτο» κατέρρευσε, αλλά οι πράξεις του παραμένουν χαραγμένες στις συνειδήσεις όλων των ανθρώπων.

Η ύπαρξη του ISIS ξεκινά από την απόσπασή του από την al-Qaeda το 2000, ενώ έγινε ιδιαίτερα γνωστό το 2014 μετά τις πολεμικές του νίκες στο Ιράκ, οπότε και αυτοανακηρύχθηκε σε «Χαλιφάτο». Η ακμή του ήταν το 2016 οπότε και ήλεγχε 78.000 τετ. χιλιόμετρα σε Συρία και Ιράκ με εκτιμήσεις να δείχνουν ότι εκεί κατοικούσαν 2.800.000 έως 5.300.000 άτομα. Ως πρωτεύουσά του ανακήρυξε την αλ Ράκα της Συρίας, θέσπισε διοικητικό σύστημα και σε όλη την επικράτεια του επέβαλε τον ιερό ισλαμικό νόμο («σαρία»). Ο πληθυσμός που κατοικούσε στην περιοχή ήταν κατά κύριο λόγο σουνίτες, όπως και ο ISIS. Όσοι αντιτάχθηκαν στην ιδεολογία του κράτους δολοφονούνταν, συχνά με τελετουργικό τρόπο.

Το Ισλαμικό Κράτος είχε την ιδιαιτερότητα ότι ήταν η μόνη τρομοκρατική οργάνωση της νεότερης ιστορίας με εδαφική υπόσταση. Ωστόσο, ζήτημα προκύπτει ως προς το χαρακτηρισμό αυτού ως κράτος. Αν και, πιθανώς, κατείχε τα τέσσερα στοιχεία που απαιτούνται για την ύπαρξη κράτους (λαός, έδαφος, κυβέρνηση και ανεξαρτησία) κανένα κράτος δεν προέβη στην αναγνώριση του ως τέτοιο. Μάλιστα, ήδη από το 2015 το Συμβούλιο Ασφαλείας κάλεσε τη διεθνή κοινότητα να «εξαφανίσει» το ασφαλές καταφύγιο που είχε δημιουργήσει σε Ιράκ και Σύρια. Η διεθνής κοινότητα ήταν αποφασισμένη να εμποδίσει το Ισλαμικό Κράτος από το να γίνει κράτος.⁵

Κύριες εμπλεκόμενες δυνάμεις

Μια ξεχωριστή εισαγωγική αναφορά για τις εμπλεκόμενες δυνάμεις αξίζει να γίνει για την καλύτερη κατανόηση των γεγονότων. Αρχικά, σημαντικότερες εμπλεκόμενες δυνάμεις είναι, φυσικά, οι δυνάμεις του συριακού κράτους κι οι ένοπλες οργανώσεις της αντιπολίτευσης. Επιπρόσθετα, σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη του πολέμου είχε η Ρωσία τόσο στην αρχή όσο και στην συνέχεια αυτού, βοηθώντας τον Assad να επικρατήσει έναντι του επαναστατικού

⁴ History.com Editors (2018) *Arab spring*, History.com. A&E Television Networks. Διάθεσιμο σε: https://www.history.com/topics/middle-east/arab-spring?fbclid=IwAR3Tr_Xlg-1LHjfVzD4-zzyciTi_qKIIF5YnE56MF8ZNNx5khGvIswOnaM

⁵ Κ. Αντωνόπουλος & Κ. Μαγκλιβέρας, *Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας*, 3^η αναθεωρημένη έκδοση σελ.146-147)

στρατού, αλλά και στη σύναψη συμφωνίας για την κατάπαυση του πυρός. Στην αντίθετη πλευρά, η Τουρκία, η οποία αν και τάχθηκε με τον (ηττημένο) επαναστατικό στρατό κατάφερε να αποκομίσει τα ιδιαίτερα οφέλη τα οποία στόχευε: προστάτευσε τα εδάφη της τόσο από την σύρραξη που μαινόταν στη Σύρια, αλλά και αντιμετώπισε τη μόνιμη απειλή για εκείνη, τους Κούρδους. Ο κύριος λόγος για τον οποίο η Τουρκία πρέπει να θεωρηθεί ένα από τα κύρια εμπλεκόμενα μέλη είναι από τη μια η συνεισφορά της με τη σύναψη συμφωνίας με τη Ρωσία για τον τερματισμό των πολεμικών επιχειρήσεων, αλλά κυρίως για την εμπλοκή που έχει στο προσφυγικό ζήτημα, αφού λόγω της γεωγραφικής θέσης της υποδέχτηκε ένα μεγάλο αριθμό Σύριων προσφύγων, από τους οποίους πολλοί προωθήθηκαν μέσω των βουλγαρικών, αλλά και μέσω των ελληνικών της συνόρων στην Ευρώπη.

Τέλος, σημαντική ήταν και η συνεισφορά των Ηνωμένων Πολιτειών, οι οποίες ακολούθησαν φανερά πολιτικές υπέρ των επαναστατών και της Αραβικής Άνοιξης, κυρίως στην αρχή του πολέμου. Επίσης, στην πολιτική σφαίρα παρείχαν υποστήριξη στις κοσμικές ένοπλες οργανώσεις, τόσο στο Συμβούλιο Ασφαλείας ΟΗΕ, όσο και στο ΝΑΤΟ. Από την εκλογή του προέδρου Trump, οπότε και οι ΗΠΑ ακολούθησαν μια γενικότερη πολιτική αποχής από τα ζητήματα της Μέσης Ανατολής, η συμμετοχή της Αμερικής έπαψε να είναι τόσο έντονη. Ωστόσο, η εκλογή του προέδρου Biden επανέφερε την εξωτερική πολιτική της κυβέρνησης Obama στη Μέση Ανατολή και όσον αφορά τη Συρία οι ΗΠΑ επανήλθαν με την επιβολή κυρώσεων στη συριακή κυβέρνηση.

Ιστορική Αναδρομή

Ο πόλεμος των έξι ημερών

Για την πλήρη κατανόηση του συγκεκριμένου ζητήματος καθίσταται ιδιαίτερα σημαντική η ανάλυση των ιστορικών δεδομένων. Η κατάσταση ξεκινά να οξύνεται ήδη μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και συγκεκριμένα το 1948⁶ με τον πρώτο αραβοϊσραηλινό πόλεμο. Οι ηγέτες των αραβικών χωρών ξεκίνησαν να χάνουν δύναμη μετά από συνεχείς αποτυχημένες στρατιωτικές κινήσεις και εκατοντάδες χιλιάδες Παλαιστίνιοι πρόσφυγες βρέθηκαν στη Συρία, το Λίβανο και την Ιορδανία, όπου και ξεκίνησαν το ανταρτοπόλεμο εναντίον του Κράτους του Ισραήλ. Το Ισραήλ προέβη σε αντίποινα με την καταστροφή ενός χωριού στην περιοχή ελέγχου της Παλαιστίνης και με την ρίψη έξι συριακών πολεμικών αεροπλάνων. Οι εντάσεις συνεχίστηκαν έως το 1967, και κορυφώθηκαν με τον Πόλεμο των Έξι Ημερών (5-10 Ιουνίου 1967). Ήταν ο τρίτος αραβοϊσραηλινός πόλεμος, που έληξε με νίκη των ισραηλινών δυνάμεων που κατέλαβαν την Δυτική Όχθη του Ιορδάνη ποταμού, τη λωρίδα της Γάζας, τη χερσόνησο του Σινά και τα Υψώματα Γκολάν. Στο μέσο του πολέμου και συγκεκριμένα την 7η Ιουνίου, το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών κάλεσαν τις εμπλεκόμενες δυνάμεις σε ανακωχή. Το Ισραήλ, η Ιορδανία και η Αίγυπτος ανταποκρίθηκαν, ενώ η Συρία αγνόησε το κάλεσμα και συνέχισε να επιτίθεται σε χωριά του βόρειου Ισραήλ. Ο πόλεμος τελείωσε στις 10 Ιουνίου μετά την ήττα του συριακού στρατού στα Υψώματα του Γκολάν⁷.

Η σημασία του Πολέμου των Έξι Ημερών στο ζήτημα της Συρίας αλλά και γενικότερα της Μέσης Ανατολής έγκειται στην αλλαγή του γεωπολιτικού καθεστώτος στη Μέση Ανατολή. Με τη νίκη του το Ισραήλ απέκτησε ισχυρή εθνική υπερηφάνεια, ενώ αντίθετα οι αραβικές δυνάμεις συσπειρώθηκαν την επαύριον του πολέμου υιοθετώντας το ψήφισμα των τριών όχι:

⁶ History.com Editors (2018) *Six-Day War*, History.com. A&E Television Networks. Διαθέσιμο σε: <https://www.history.com/topics/middle-east/six-day-war?fbclid=IwAR2Ux3tP-ygAynOBgLvqj0Lwjo-Qok-OrPjxOF4efS8UjxtCOLSArND4NV4>

⁷ *Six-Day War* (no date) *Encyclopædia Britannica*. Encyclopædia Britannica, inc. Διαθέσιμο σε: <https://www.britannica.com/event/Six-Day-War>

«όχι ειρήνη, όχι αναγνώριση και όχι διαπραγματεύσεις» με το Ισραήλ⁸. Αυτός είναι και ο λόγος που από το 1963 έως και το 2011 η Συρία τελούσε υπό καθεστώς έκτακτης ανάγκης (Emergency Law) αναστέλλοντας όλα τα συνταγματικά δικαιώματα, με αιτιολογία την εμπόλεμη κατάσταση με το Ισραήλ⁹.

Η άνοδος των Assad

Η οικογένεια των Assad καθόρισε το σύγχρονο πολιτικό τοπίο της Συρίας με τον Hafez al-Assad να χαρακτηρίζεται ως ο αρχιτέκτονας της σύγχρονης Συρίας. Ο Hafez al-Assad ανέλαβε τη θέση του Σύριου υπουργού Αμύνης το 1966, μαζί με τον τίτλο του επικεφαλής της συριακής αεροπορίας. Αδιαμφισβήτητα με την πολιτική *divide et impera* που δημιούργησε κατάφερε να συγκεντρώσει πολύ μεγάλη ισχύ κι επιρροή που υποστηρίχθηκε ότι μόνος του συγκρατούσε το συριακό πολιτικό σύστημα ενωμένο. Διετέλεσε πρόεδρος της Συρίας από το 1971 έως και το θάνατό του το 2000. Ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη της πολιτικής ιστορίας της Συρίας είναι ότι ο Hafez προετοίμαζε ως διάδοχό του στην εξουσία τον μεγαλύτερο γιό του Bassel al-Assad ο οποίος έχασε τη ζωή του σε αυτοκινητικό δυστύχημα το 1994. Διάδοχος στη συριακή ηγεσία, μετά το θάνατο του πατέρα του, ήταν ο μικρότερος γιός Bashar al-Assad.

Στην αρχή, υποχρεωμένος από τις ήδη διαμορφωμένες συνθήκες, ο Bashar al-Assad συνεργάστηκε με την παλιά πολιτική ελίτ, όπως είχε αυτή διαμορφωθεί γύρω από τον πατέρα του, ξεκινώντας όμως σταδιακά να απομακρύνεται από αυτή. Αυτός είναι και ο λόγος που μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 2010 υπήρξε μια έντονη ρητορική που υποστήριζε ότι ο διάδοχος ήταν ένας φυσικός εκσυγχρονιστής που στόχευε στον ανασχηματισμό του συριακού πολιτικού συστήματος, απομακρυνόμενος από τις πολιτικές που ακολουθούσε ο πατέρας του, αλλά εμποδιζόταν από την παλαιά γενιά πολιτικών. Άλλωστε, πολύ προσεκτικά προσέγγισε και χειραγώγησε τα Δυτικά μέσα ενημέρωσης και ακαδημαϊκούς, ώστε να φανεί διαλλακτικός και διαλεκτικός προς τις χώρες της Δύσης. Με τα γεγονότα που ακολούθησαν αυτή η ρητορική υποχώρησε¹⁰.

Εντάσεις με τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής

Οι πρώτες εντάσεις ξεκίνησαν ήδη από το 2002 όταν υψηλόβαθμα στελέχη των ΗΠΑ και ο Πρόεδρος Bush κατέταξαν τη Σύρια στις μη-φιλικές χώρες. Ως αιτιολογία η κυβέρνηση των ΗΠΑ υποστήριξε ότι η Δαμασκός προμηθευόταν όπλα μαζικής καταστροφής. Δύο χρόνια αργότερα ο Assad έγινε ο πρώτος πρόεδρος της Συρίας που επισκέφθηκε τη γειτονική Τουρκία. Με αυτή την κίνηση οι επί σειρά ετών παγωμένες σχέσεις των δύο κρατών βελτιώθηκαν. Το ίδιο έτος οι ΗΠΑ επέβαλαν οικονομικές κυρώσεις στη Σύρια με την αιτιολογία της υποστήριξης της τρομοκρατίας και της αποτυχίας παρεμπόδισης της εισόδου Ιρακινών προσφύγων στην επικράτεια της¹¹.

Η Αραβική Άνοιξη και η Αρχή του Εμφυλίου Πολέμου

Το Μάρτιο του 2011 δεκαπέντε ανήλικοι συλλαμβάνονται και βασανίζονται μετά από τοιχογραφία τους που υποστήριζε την Αραβική Άνοιξη, η οποία μεταφράζεται σε «Ο λαός επιθυμεί την πτώση του πολιτεύματος». Ένας από τους ανήλικους χάνει τη ζωή του. Με αυτή την είδηση ξεκινάει μια σειρά από διαδηλώσεις σε όλη την επικράτεια με αίτημα την

⁸ Database, E.C.F. *4th arab league summit in Khartoum - three no's resolution (1967)*, ECF. Διαθέσιμο σε: https://ecf.org.il/issues/issue/141?fbclid=IwAR0liwCZ3HN_Z249uDmKvk_Uq5sc85ReU3gm6vDJ8oOgSBiDIO8ojfX9A4
⁹ Syria (no date) *Religion and Public Life at Harvard Divinity School*. Διαθέσιμο σε: <https://rpl.hds.harvard.edu/religion-context/country-profiles/syria>

¹⁰ Quilliam, N. (2015) *Syria: The rise of the assads*, BBC News. BBC. Διαθέσιμο σε: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-34709235?fbclid=IwAR2dTHC2WuVQ5B8jedw0OecYAonTwwF6qijJoQTFuCWUmgUfRi9-GsyK2Sw>

¹¹ Syria Profile - Timeline (2019) BBC News. BBC. Διαθέσιμο σε: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-14703995?fbclid=IwAR2xvDvBnUhxg0svexpWYay8jWPIWN6d9lL7lK6eMwmB87q7DlX8Gj7eug>

απελευθέρωση των υπολοίπων ανηλίκων, μαζί με περισσότερες ελευθερίες για όλους τους πολίτες της χώρας. Η κυβέρνηση Assad αγνοώντας πλήρως τα αιτήματα προχωρά σε εκτεταμένη καταστολή που οδηγεί στον θάνατο πολλών διαδηλωτών. Στην επαύριον αυτών των γεγονότων η κυβέρνηση αρνείται να παραιτηθεί και οι Σύριοι διαχωρίζονται σε υποστηρικτές και αντιπάλους του καθεστώτος.

Ιδιαίτερη μνεία σε αυτό τη σημείο αξίζει να γίνει στη δήλωση του τότε προέδρου των ΗΠΑ Barack Obama: «Η συριακή κυβέρνηση επιβάλλεται να σταματήσει τις εκτελέσεις διαδηλωτών και να επιτρέψει να λάβουν χώρα ειρηνικές διαδηλώσεις, να ελευθερώσει τους πολιτικούς κρατούμενους και να σταματήσει τις αδικαιολόγητες συλλήψεις, να επιτρέψει στους παρατηρητές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων να έχουν πρόσβαση σε πόλεις όπως η Νταράα και να ξεκινήσει ένα σοβαρό διάλογο για την προώθηση της δημοκρατικής μετάβασης. (...) Σε διαφορετική περίπτωση, ο πρόεδρος Assad και το καθεστώς του θα συνεχίσει να αμφισβητείται από το εσωτερικό της χώρας και να απομονώνεται από το εξωτερικό αυτής¹²».

Στα τέλη Απριλίου του 2011 ο Συριακός στρατός εισβάλλει με άρματα μάχης στην πόλη Νταράα για να αντιμετωπίσει τους διαδηλωτές. Στους επόμενους μήνες Σύριοι αντάρτες δημιούργησαν τον Ελεύθερο Συριακό Στρατό και οι βιαιότητες γρήγορα εξαπλώθηκαν από τη Νταράα στη Δαμασκό και στην υπόλοιπη χώρα. Τα συμβάντα με τους ανηλίκους και τους διαδηλωτές ήταν και η τελευταία πράξη, οπότε και η χώρα οδηγήθηκε σε εμφύλιο πόλεμο. Τα συμβάντα αυτά δεν είναι τα μόνα που οδήγησαν τον κόσμο να στραφεί ενάντια στον Σύριο πρόεδρο. Ο Assad έχει πολλές φορές κατηγορηθεί για βασανισμό και εκτέλεση πολιτικών αντιπάλων, για την οικονομική καταστροφή της χώρας, για τη μεγάλη ανεργία, διαφθορά και πολλούς πολιτικούς του χειρισμούς¹³.

Το ζήτημα της θρησκείας

Η συριακή κυβέρνηση επέλεξε να μη δίνει θρησκευτικό στίγμα στην πολιτική της, αλλά η πραγματικότητα είναι ότι η θρησκεία είναι βαθιά χαραγμένη στη συνείδηση του συριακού λαού. Γι' αυτό το λόγο η κυβέρνηση αναγκάστηκε να κάνει υποχωρήσεις ώστε να διατηρήσει την ισχύ της, οι οποίες είχαν άμεση επίδραση στο *status quo* της προεδρίας (όπου ο πρόεδρος επιβάλλεται να είναι μουσουλμάνος, σύμφωνα με το συριακό Σύνταγμα του 1973), στους νόμους της Συρίας (οι οποίοι είναι βασισμένοι στον Ισλαμικό Νόμο) και στην υποστήριξη της κυβέρνησης από θρησκευτικά ιδρύματα.

Η πλειονότητα του πληθυσμού ασπάζεται το δόγμα του σουνιτικού Ισλάμ (*sunni islam muslims*), αλλά στον πληθυσμό περιλαμβάνονται και πολλές ακόμα θρησκευτικές μειονοτικές ομάδες όπως Κούρδοι, Αρμένιοι, αλλά ακόμα και Έλληνες ορθόδοξοι και Εβραίοι¹⁴. Αντίθετα, ο πρόεδρος Assad ασπάζεται το μειονοτικό δόγμα των αλαουίτων (Alawite), μια εκδοχή του σιιτικού ισλάμ (Shiite Islam), η οποία βρίσκεται μόνο στη Συρία και σε ένα μικρό κομμάτι του πληθυσμού του Λιβάνου. Ένα μεγάλο μέλος του συριακού πληθυσμού θεώρησε ότι κατά την περίοδο της κυβέρνησης της οικογένειας Assad αυτή η μειονοτική θρησκευτική ομάδα ευνοήθηκε σε σχέση με τον υπόλοιπο πληθυσμό¹⁵.

¹² Στο πρωτότυπο: The Syrian government must stop shooting demonstrators and allow peaceful protests; release political prisoners and stop unjust arrests; allow human rights monitors to have access to cities like Dara'a; and start a serious dialogue to advance a democratic transition (...). Otherwise, President Assad and his regime will continue to be challenged from within and isolated abroad."

¹³ Marks, J. (2018) *Why is there a Civil War in Syria?*, History.com. A&E Television Networks. Διαθέσιμο σε: https://www.history.com/news/syria-civil-war-assad-rebels?fbclid=IwAR3xz_NM1nuWg_CTCBdUDSIkKxqqbSeQw_7CeY2jlcF_HDC694OqghpAwLg

¹⁴ *Syria Religion and Public Life at Harvard Divinity School*. Διαθέσιμο σε: <https://rpl.hds.harvard.edu/religion-context/country-profiles/syria>

¹⁵ Manfreda, P. (2013, March 15). *Religion and the Syrian Civil War*. ThoughtCo. <https://www.thoughtco.com/religion-and-conflict-in-syria-2353551>

Σουνίτες (Sunni Islam)

Η Συρία δεν έχει επίσημο θρήσκευμα, ωστόσο το 85% του πληθυσμού είναι μουσουλμάνοι, το 85% των οποίων είναι σουνίτες. Το όνομα προέρχεται από την έκφραση “ahl al-sunna wa-l-jama'a” η οποία μεταφράζεται ως άνθρωποι της προφητικής παράδοσης και κοινωνίας. Το δόγμα ισχυρίζεται ότι αντιπροσωπεύει το μουσουλμανικό consensus όσον αφορά τη διδασκαλία και τα έθιμα του Προφήτη.¹⁶

Αλαουίτες (Alawite Islam)

Το θρήσκευμα αυτής της μειονοτικής ομάδας, η οποία συμπεριλαμβάνει και τον πρόεδρο της Συρίας, είναι μουσουλμανικό δόγμα με στοιχεία χριστιανισμού και παγανισμού και θεωρείται από τους πιο συντηρητικούς σουνίτες ως αίρεση¹⁷. Το δόγμα εμφανίστηκε πρώτη φορά στο Ιράκ του 9^{ου} αιώνα. Ενισχύθηκε ιδιαίτερα την εποχή της γαλλικής κυριαρχίας στη Συρία, αφού πριν από αυτή οι περισσότεροι ήταν υπηρέτες σουνιτών και χριστιανών μεγαλοκτημόνων, ενώ μετά τη γαλλική κυριαρχία πήραν πολλές θέσεις στο στρατό και χάρη στην άνοδο των Assad στην εξουσία αποτελούν τη μοναδική κυβερνώσα μουσουλμανική μειονότητα στην περιοχή. Αντιπροσωπεύουν περίπου το 11% του πληθυσμού της Συρίας¹⁸.

Από τον εμφύλιο πόλεμο έως τον συριακό πόλεμο

Ο εμφύλιος πόλεμος εξελίχθηκε ταχύρρυθμα. Μέχρι τον Ιούνιο του 2013 Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών εκτίμησε ότι 90.000 άνθρωποι είχαν σκοτωθεί στις συγκρούσεις και μέχρι τον Αύγουστο του 2015 οι νεκροί είχαν φτάσει τους 250.000¹⁹. Η διαμάχη όμως, σταμάτησε πλέον να αφορά μόνο τον πρόεδρο Assad. Κι άλλοι άδραξαν την ευκαιρία να εμπλακούν στη σύρραξη για να αποκομίσουν προσωπικό όφελος.

Ήδη από την αρχή της σύγκρουσης, το Νοέμβριο του 2011 ο Αραβικός Σύνδεσμος ψήφισε την αναστολή της ιδιότητας μέλους της Συρίας κατηγορώντας την για αποτυχία εφαρμογής του σχεδίου ειρήνης και επιβάλλοντας της κυρώσεις. Αυτό έφερε ως αποτέλεσμα τη Συρία να βρεθεί ευάλωτη και με την κατάσταση συνέχεια να επιδεινώνεται το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών υιοθέτησε ψήφισμα για σχέδιο ειρήνης στη Συρία. Το Νοέμβριο του 2012 ο Συνασπισμός για τη Συριακή Επανάσταση ιδρύθηκε στο Ακτάρ από κοσμικές αντιπολιτευόμενες οργανώσεις και μέσα σε ένα μήνα οι ΗΠΑ, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Γαλλία, η Τουρκία και οι Χώρες του Κόλπου αναγνώρισαν τον συνασπισμό ως νόμιμο εκπρόσωπο του συριακού λαού.

Τον επόμενο μήνα ξεκίνησε η άνοδος των ισλαμιστών. Τα πρώτα χημικά όπλα χρησιμοποιήθηκαν τον Σεπτέμβριο του 2013 στη Δαμασκό, αλλά κανείς δεν ανέλαβε την ευθύνη για τη χρήση τους. Η Συριακή κυβέρνηση επέτρεψε στον ΟΗΕ να παρέμβει στο εσωτερικό της χώρας και να καταστρέψει τα αποθέματα χημικών όπλων. Η Ουάσιγκτον ήδη είχε χαρακτηρίσει τη χρήση χημικών όπλων ως κόκκινη γραμμή, αλλά η χρήση τους δεν προκάλεσε οιαδήποτε στρατιωτικά αντίποινα. Το 2014 μια ομάδα αποσπώμενη από την al-Qaeda κάνει την εμφάνισή της στην πόλη Ράκκα και ανακηρύσσει μέρη της συριακής και ιρακινής επικράτειας ως «Χαλιφάτο» με το όνομα Islamic State of Iraq and the Levant (ISIL).

¹⁶ Understanding the branches of Islam: Sunni islam: Think tank: European parliament, Think Tank | European Parliament. Διαθέσιμο σε: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2016\)577963](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2016)577963)

¹⁷ United Nations High Commissioner for Refugees. (n.d.). Syria: Treatment of Sunni Muslims. Refworld. Διαθέσιμο σε: <https://www.refworld.org/docid/3ae6ad8838.html>

¹⁸ Alawism. Religion and Public Life at Harvard Divinity School. (n.d.), Διαθέσιμο σε: <https://rpl.hds.harvard.edu/faq/alawism>

¹⁹ BBC. (2016, March 11). Syria: The story of the conflict. BBC News. Διαθέσιμο σε: https://www.bbc.com/news/world-middle-east-26116868?fbclid=IwAR0KoXk2g9en-eUzLumT20Zdez6n1hRVv_DH0Td8cBq6qGJGSd314qXebys

Το ίδιο έτος, κourδικές δυνάμεις καταλαμβάνουν τη Ροζάβα και ανακηρύσσουν το αυτόνομο κourδικό καθεστώς στη Βόρεια Συρία.

Στην επόμενη φάση της σύγκρουσης παρεμβαίνουν οι Ηνωμένες Πολιτείες. Το Μάρτιο του 2015 δυνάμεις του Assad αρχίζουν να χάνουν έδαφος σε πολλές πόλεις. Είναι γνωστό ότι οι ΗΠΑ προμήθευαν τον συριακό επαναστατικό στρατό (στην πρώτη φάση του πολέμου) με φαγητό, νερό και μεταφορικά μέσα, αλλά σταδιακά ξεκίνησαν να παρέχουν εκπαίδευση, χρήματα και τεχνογνωσία στους αξιωματικούς του επαναστατικού συριακού στρατού. Μετά το 2014 είναι γνωστά τουλάχιστον δύο προγράμματα του αμερικανικού στρατού με στόχο την παροχή βοήθειας στους Σύριους επαναστάτες. Το πρώτο πρόγραμμα στόχευε στην εκπαίδευση και τον εξοπλισμό 15.000 πολεμιστών του συριακού επαναστατικού στρατού για να πολεμήσουν το Ισλαμικό κράτος με προϋπολογισμό 500 εκατομμυρίων δολαρίων Η.Π.Α..

Το πρόγραμμα δεν επέφερε τα αναμενόμενα αποτελέσματα και ακυρώθηκε ένα χρόνο αργότερα. Το δεύτερο πρόγραμμα με προϋπολογισμό 1 δισεκατομμυρίου δολαρίων Η.Π.Α. από τη CIA στόχευε εναντίον του προέδρου Assad και ήταν πιο επιτυχημένο. Σταμάτησε με την εκλογή του προέδρου Trump στις Η.Π.Α. το 2017. Η κυβέρνηση Obama ξεκίνησε και αεροπορικούς βομβαρδισμούς εναντίον του Ισλαμικού κράτους το 2014. Οι Η.Π.Α., το Μπαχρέιν, η Ιορδανία, η Σαουδική Αραβία και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα στόχευαν στην καταπολέμηση των ισλαμικών δυνάμεων στο εσωτερικό της Συρίας. Στα τέλη του 2015 οι πρώτοι Αμερικανοί στρατιώτες αναπτύχθηκαν στη Σύρια ανασυντάσσοντας, οργανώνοντας και συμβουλευόντας χιλιάδες Σύριους, Κούρδους και Άραβες πολεμιστές²⁰.

Η επέμβαση του ρωσικού στρατού στον συριακό εμφύλιο ξεκίνησε το Σεπτέμβριο του 2015 έπειτα από επίσημο αίτημα της συριακής κυβέρνησης για στρατιωτική βοήθεια εναντίον επαναστατικών δυνάμεων, του Ισλαμικού Κράτους και της al-Nusra (παράρτημα της al-Qaeda στη Συρία), με τους τελευταίους δύο να αποκτούν ιδιαίτερη δύναμη πρόσφατα. Στην αρχή η παροχή βοήθειας ήταν προσωρινή, αλλά μέχρι το τέλος του 2017 έγινε μόνιμη²¹. Η ρωσική παρέμβαση έφερε και το τέλος στη μάχη στο Χαλέπι (2012-2016). Το Χαλέπι ήταν ένα από τα σημαντικότερα οικονομικά και στρατηγικά κέντρα στη Σύρια.

Η «μητέρα των μαχών» όπως χαρακτηρίστηκε, η πιο βίαια μάχη στη σύγχρονη ιστορία μεταξύ της συριακής αντιπολίτευσης (ελεύθερος συριακός στρατός μαζί με την al-Qaeda) εναντίον της συριακής κυβέρνησης έληξε με την παρέμβαση ρωσικών αεροσκαφών που ανέλαβαν δράση και έκοψαν τη γραμμή ανεφοδιασμού της αντιπολίτευσης. Υπολογίζεται ότι 31.000 άνθρωποι πέθαναν και 33.500 κτήρια καταστράφηκαν μόνο στη συγκεκριμένη μάχη, συμπεριλαμβανομένης και της παλιάς πόλης του Χαλεπίου, μνημείο παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς της UNESCO. Αυτό ήταν και το σημείο που άλλαξαν τα δεδομένα στον πόλεμο της Συρίας²².

Ακολούθησε η τουρκική επέμβαση στη Σύρια. Στις 24 Αυγούστου 2016 η Τουρκία δήλωσε ότι ανέλαβε δράση με βάση το δικαίωμα άμυνας όπως αυτά προβλέπεται στο άρθρο 51 του Χάρτη ΟΗΕ. Η «επιχείρηση προστασίας του Ευφράτη» όπως ονομάστηκε στόχευε να θέσει υπό τουρκικό έλεγχο την περιοχή από τα τουρκικά σύνορα έως και τον ποταμό Ευφράτη. Στις 29 Μαρτίου 2017 ο τουρκικός στρατός κήρυξε την επιχείρηση ως πετυχημένη. Ο τούρκος

²⁰ Press, T.A. (2019) A timeline of the US involvement in Syria's conflict, AP NEWS. Associated Press. Διαθέσιμο σε: <https://apnews.com/article/donald-trump-syria-islamic-state-group-middle-east-international-news-96701a254c5a448cb253f14ab697419b>.

²¹ Petkova, M. (2020) What has Russia gained from five years of fighting in Syria?, Features | Al Jazeera. Al Jazeera. Διαθέσιμο σε: <https://www.aljazeera.com/features/2020/10/1/what-has-russia-gained-from-five-years-of-fighting-in-syria>.

²² Timeline: The battle for Aleppo (2016) Reuters. Thomson Reuters. Διαθέσιμο σε: <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-aleppo-timeline-idUSKBN1430PJ>

πρόεδρος Recep Tayyip Erdogan δήλωσε την πρώτη μέρα της επιχείρησης ότι αυτή στρεφόταν εναντίον τόσο του Ισλαμικού Κράτους όσο και των Σύριων Κούρδων η τρομοκρατική δράση των οποίων απειλούσε την Τουρκία. Με αυτό τον τρόπο η Τουρκία κατόρθωσε όχι μόνο να προστατεύσει τα νότια σύνορα της από τον πόλεμο στη Σύρια, αλλά και να πολεμήσει τους επί σειρά ετών εχθρούς της: τους Κούρδους. Η Τουρκία σε συνεργασία με τον Συριακό Εθνικό Στρατό θα καταφέρει να διεξάγει άλλη μια επιχείρηση εναντίον των Κούρδων και του συριακού δημοκρατικού στρατού το 2018²³.

Το Μάρτιο του 2019 ο ISIS χάνει και το τελευταίο έδαφος που είχε υπό τον έλεγχο του στη Σύρια και στο Ιράκ. Στα τέλη του 2014, ο ISIS έφτασε στο ζενίθ της δύναμης του ελέγχοντας ένα μεγάλο μέρος του εδάφους στα δύο κράτη, επιβάλλοντας σε εκατομμύρια ανθρώπους να ζουν κάτω από τον έλεγχό τους. Ο ISIS προσέλκυσε περίπου 40.000 ανθρώπους από περισσότερες από 80 χώρες για να ενταχθούν στις δυνάμεις του²⁴. Λίγους μήνες πριν την ολοκληρωτική του ήττα ξεκίνησε να χάνει έδαφος, τη μια πόλη μετά την άλλη, κυρίως από τον κουρδικό στρατό και στη μικρή πόλη της Μπαγκούζ, ο ηγέτης του ISIS σκοτώθηκε και το Χαλιφάτο επίσημα καταργήθηκε. Αυτή έμεινε γνωστή και ως η τελευταία μάχη που έδωσε ο ISIS και έχασε²⁵.

Στην επαύριον αυτής της μάχης ο τουρκικός στρατός άρχισε προετοιμασίες για να εισβάλει στην Ίντλιπ, μια περιοχή στην Σύρια που ελεγχόταν από επαναστάτες και είχε πληθυσμό περισσότερους από 3 εκατομμύρια ανθρώπους. Πριν συμβεί αυτό, ο τούρκος πρόεδρος μαζί με τον πρόεδρο της Ρωσίας Vladimir Putin συμφώνησαν στην αποστρατικοποίηση του Ίντλιπ και στη δημιουργία μιας ουδέτερης ζώνης. Η συμφωνία περιείχε επίσης όρους όπως την αποχή στρατιωτικής δράσης στην ουδέτερη ζώνη από τις δυνάμεις της συριακής κυβέρνησης και ότι ριζοσπαστικά κινήματα όπως η al-Qaeda όφειλαν να αποχωρήσουν από την ουδέτερη ζώνη. Η συμφωνία δεν εφαρμόστηκε ποτέ στο σύνολό της και χαρακτηρίστηκε ως ανεπιτυχής ένα έτος αργότερα. Υπήρξε μια προσπάθεια αναβίωσης της, αλλά ανεπιτυχώς²⁶.

Μετά την αποτυχημένη προσπάθεια σύναψης συμφωνίας διεξήχθησαν δύο επιχειρήσεις στο Ίντλιπ από τον Ρωσικό στρατό. Η πρώτη από τις δυνάμεις της Ρωσίας, του Ιράν και της Συριακής κυβέρνησης εναντίον των επαναστατών και η μόνη διαφορά με τη δεύτερη ήταν ότι σε εκείνη μαζί με τους επαναστάτες πολέμησε και ο Τουρκικός στρατός. Στις 5 Μαρτίου 2020 η Ρωσία και η Τουρκία συμφώνησαν σε εκεχειρία στη Συρία²⁷.

Για να περιγραφεί καλύτερα η πολυπλοκότητα της σύρραξης στη Συρία παρατίθεται ο παρακάτω πίνακας αντλημένος από το BBC:

Στο πλευρό της συριακής κυβέρνησης:	Στο πλευρό των επαναστατών²⁸:
Ρωσία (παρέχει αεροπορική βοήθεια)	Τουρκία (παρέχει όπλα, στρατό και πολιτική στήριξη)

²³ Sinan Ülgen, C.K. Operation Euphrates Shield: Aims and gains, Carnegie Europe. Διαθέσιμο σε: <https://carnegieeurope.eu/2017/01/19/operation-euphrates-shield-aims-and-gains-pub-67754>

²⁴ Commonwealth Parliament; (2019) *The fall of the isis 'caliphate'*. Διαθέσιμο σε: https://www.aph.gov.au/About_Parliament/Parliamentary_Departments/Parliamentary_Library/pubs/BriefingBook46p/ISISCaliphate

²⁵ The rise and fall of the isis 'caliphate' (2019) The Guardian. Guardian News and Media. Διαθέσιμο σε: <https://www.theguardian.com/world/2019/mar/23/the-rise-and-fall-of-the-isis-caliphate>

²⁶ Tsvetkova, M. (2018) Russia and Turkey agree to create buffer zone in Syria's idlib, Reuters. Thomson Reuters. Διαθέσιμο σε: <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-putin-erdogan-hope-idUSKCN1LX1BU>

²⁷ Russia and Turkey agree ceasefire in Syria's Idlib province (2020) The Guardian. Guardian News and Media. Διαθέσιμο σε: <https://www.theguardian.com/world/2020/mar/05/russia-and-turkey-agree-ceasefire-in-syrias-idlib-province>

²⁸ Ο όρος επαναστάτες (rebels) είθισται να περιγράφει μεγάλες και ετερόκλητες ομάδες πολεμιστών, μερικοί εκ των οποίων συνεργάστηκαν και με τζιχαντιστές από τάγματα της al-Qaeda. Ξένες δυνάμεις επίσης παρείχαν μερική υποστήριξη σε αυτές τις ομάδες.

Ιράν (παρέχει όπλα, χρηματοδότηση, στρατιωτικούς συμβούλους και ένοπλα τμήματα)	Αραβικά Κράτη του Περσικού Κόλπου (παρέχουν χρήματα και όπλα)
Χέζμπολα (οργάνωση από τον Λίβανο που παρείχε χιλιάδες πολεμιστές)	ΗΠΑ (παρέχουν όπλα, εκπαίδευση και στρατιωτική βοήθεια σε μετριοπαθείς ομάδες)
Σιιτικές παραστρατιωτικές ομάδες (επιστρατευμένοι από το Ιράν, το Ιράκ, το Αφγανιστάν και την Υεμένη)	Ιορδανία (παρέχει λογιστική υποστήριξη και εκπαίδευση)

Η κατάσταση σήμερα

Περισσότερο από 10 χρόνια μετά ο πόλεμος μοιάζει πλέον να έχει φτάσει στο τέλος του, με καμία στρατιωτική επιχείρηση μεγάλης έκτασης να διεξάγεται ήδη από το 2020. Ωστόσο, εφόσον υπάρχουν ακόμα ενεργές ένοπλες συγκρούσεις, ακόμα και μικρότερου μεγέθους κι εφόσον δεν έχει υπογραφεί ακόμα συμφωνία λήξης του πολέμου, αλλά και οι διπλωματικές σχέσεις με την Τουρκία είναι ακόμα εύθραυστες, δε μπορεί να θεωρηθεί ότι η σύρραξη τερματίστηκε οριστικά.

Τη δεδομένη χρονική στιγμή ο πρόεδρος Bashar al-Assad με την υποστήριξη της Ρωσίας και του Ιράν κερδίζει σε στρατιωτικό επίπεδο και αυτή τη στιγμή έχει υπό τον έλεγχο του το μεγαλύτερο μέρος του εδάφους της Συρίας. Ένα μικρότερο μέρος ελέγχουν οι δυνάμεις του συριακού απελευθερωτικού στρατού, χωρίς όμως να διατηρούν την ισχύ που είχαν τα τελευταία χρόνια. Τέλος, άξια αναφοράς είναι η κατοχή της ανατολικής Συρίας και έως τα σύνορα με το Ιράκ (Ροζάβα) από τους Κούρδους με σταθερή και επί συναπτά έτη παρουσία στην περιοχή.

Μετά από ένα πολυετή πόλεμο, ωστόσο, η Σύρια φαίνεται να οδηγείται σε μια τεράστια οικονομική κρίση. Σύμφωνα με εκτιμήσεις ο αριθμός των νεκρών έχει φτάσει τις 400.000 αν και στην πραγματικότητα το νούμερο μπορεί να είναι και πολύ μεγαλύτερο, αλλά και ο αριθμός των προσφύγων σύμφωνα με την ύπατη αρμοστέια για τους πρόσφυγες αγγίζει τα 6.600.000 άτομα, ενώ περισσότεροι από 13.400.000 άνθρωποι βρίσκονται σε ανάγκη για ανθρωπιστική βοήθεια²⁹.

Από τη σύρραξη, εκτός από τη Σύρια επηρεάστηκαν ο Λίβανος, η Τουρκία, οι Κούρδοι, η Ιορδανία, η Αίγυπτος, η Λιβύη, η Υεμένη, το Κουβέιτ, η Γαλλία και το Αφγανιστάν. Σύριοι πρόσφυγες βρίσκονται σε όλο τον πλανήτη με την μεγαλύτερη συγκέντρωση σε Λίβανο, Τουρκία, Ιορδανία, Αίγυπτος, Αυστρία, Σουηδία, Γερμανία, ΗΠΑ, Καναδά, Ολλανδία, αλλά και τα ελληνικά νησιά όπου δημιουργήθηκαν hot spots με την Ευρωπαϊκή Ένωση να αδυνατεί να επιλύσει το προσφυγικό ζήτημα³⁰.

Χρονικό του Πολέμου	
Ημερομηνία	Περιγραφή Γεγονότος
1966	Ο Hafez al-Assad γίνεται υπουργός αμύνης της Συρίας

²⁹ Editors, T. (2022) The Syrian Civil War's never-ending endgame, World Politics Review. Διαθέσιμο σε: <https://www.worldpoliticsreview.com/insights/28041/the-syria-civil-war-might-be-ending-but-the-crisis-will-live-on>

³⁰ By the numbers: Syrian refugees around the world (2022) PBS. Public Broadcasting Service. Διαθέσιμο σε: <https://www.pbs.org/wgbh/frontline/article/numbers-syrian-refugees-around-world/>

Χρονικό του Πολέμου	
Ημερομηνία	Περιγραφή Γεγονότος
2000	Ο Bashar al-Assad διαδέχεται τον πατέρα του
Μάρτιος 2011	15 Σύριοι ανήλικοι συλλαμβάνονται για βασανίζονται επειδή έγραψαν μια εμπνευσμένη από την αραβική άνοιξη τοιχογραφία: «Ο λαός επιθυμεί την πτώση του καθεστώτος»
Απρίλιος 2011	Ο Συριακός στρατός μεταφέρει όπλα στην Ντέραα για να αντιμετωπίσει τους διαδηλωτές
Νοέμβριος 2012	Ιδρύεται ο Εθνικός Συνασπισμός για τη Συριακή Επανάσταση και οι αντιπολιτευτικές δυνάμεις
Μάρτιος 2015	Παρέμβαση των Ηνωμένων Πολιτειών
Σεπτέμβριος 2015	Παρέμβαση της Ρωσίας
Αύγουστος 2016	Παρέμβαση της Τουρκίας
Μάρτιος 2018	Η τελευταία μάχη του ISIS
5 Μαρτίου 2020	Η Ρωσία και η Τουρκία συμφωνούν στην εκεχειρία στη Σύρια.

Η ανάμειξη του ΟΗΕ: σχετικά ψηφίσματα, συμβάσεις και γεγονότα

Η ανάμειξη των Ηνωμένων εθνών στο ζήτημα και ιδιαίτερα του Συμβουλίου Ασφαλείας ήταν μεγάλη και υιοθετήθηκαν μια σειρά από ψηφίσματα, τα οποία ονομαστικά είναι τα εξής: SC 2042/2012, SC 2043/2012, SC 2118/2013, SC 2139/2014, SC 2165/2014, SC 2175/2014, SC 2191/2014, SC 2209/2015, SC 2235/2015, SC 2254/2015, SC 2258/2015, SC 2268/2016, SC 2286/2016, SC 2332/2016, SC 2336/2016, SC 2393/2017, SC 2401/2018, SC 2449/2018, SC 2504/2020, SC 2533/2020. Επίσης, άξιες αναφοράς είναι οι Δηλώσεις του Προέδρου του Συμβουλίου Ασφαλείας: 2011 (S/PRST/2011/16), 21 March 2012 (S/PRST/2012/6), 5 April 2012 (S/PRST/2012/10), 2 October 2013 (S/PRST/2013/15), 24 April 2015 (S/PRST/2015/10), 17 August 2015 (S/PRST/2015/15), and 8 October 2019 (S/PRST/2019/12)³¹.

Από τα παραπάνω αξίζει να αναφερθούμε στα εξής:

4 Οκτωβρίου 2011

Το Συμβούλιο Ασφαλείας είχε ενώπιον του ένα σχέδιο ψηφίσματος για άμεση κατάπαυση των εχθροπραξιών και προτροπής σε όλες τις πλευρές να απέχουν από ακραίες ενέργειες, έκφρασης μεταμέλειας για τους θανάτους χιλιάδων ανθρώπων συμπεριλαμβανομένων (αμάχων) γυναικών και παιδιών. Το Ψήφισμα δεν υιοθετήθηκε με 9 ψήφους υπέρ, 4 αποχές και 2 αρνητικές ψήφους (βέτο) από τη Ρωσία και την Κίνα.

SC Resolution 2118/ 27 Σεπτεμβρίου 2013

Το Ψήφισμα υιοθετήθηκε ομόφωνα από το Συμβούλιο και στόχευε στην καταστροφή των χημικών όπλων στη Συρία. Πιο συγκεκριμένα, προϋπέθετε την επιβεβαίωση και την καταστροφή των αποθεμάτων χημικών όπλων στη Συρία και προσκάλεσε για συνδιάσκεψη με στόχο την ειρήνη στη Γενεύη.

³¹ UN documents for Syria: Security Council resolutions Security Council Report. Διαθέσιμο σε: https://www.securitycouncilreport.org/un_documents_type/security-council-resolutions/page/2?ctype=Syria&cbtype=syria#038:cbtype=syria .

SC Resolution 2249/ 20 Νοεμβρίου 2015

Το Ψήφισμα προσκάλεσε όλα τα κράτη μέλη να πάρουν όλα τα απαραίτητα μέτρα εναντίον της τρομοκρατίας του ISIS, να αποτρέψουν πράξεις τρομοκρατίας από τον ISIS και άλλες οργανώσεις υπό την αιγίδα της al-Qaeda.

SC Resolution 2254/ 18 Δεκεμβρίου 2015

Το Ψήφισμα υιοθετήθηκε ομόφωνα και στόχευε στην πολιτική σταθερότητα στη Σύρια.

Το προσφυγικό ζήτημα

Δε θα ήταν υπερβολικό αν χαρακτηριζόταν οι συνθήκες στις οποίες ζουν οι Σύριοι αυτή τη στιγμή ως απάνθρωπες. Όσοι δεν κατάφεραν ή δε θέλησαν να εγκαταλείψουν την συριακή επικράτεια την τελευταία δεκαετία ζουν αυτή τη στιγμή στις στάχτες της παλιάς τους ζωής. Η κατάσταση και για τους Σύριους πρόσφυγες ως επί το πλείστο δεν είναι πολύ καλύτερη, αφού λόγω του μεγάλου αριθμού τους και την αδράνεια των περισσότερων ευρωπαϊκών κρατών οι περισσότεροι ζουν ακόμα σε μονάδες φιλοξενίας μεταναστών και hot spots τα οποία δεν διαθέτουν τις κατάλληλες συνθήκες διαβίωσης.

Ταυτόχρονα, η δυνατότητα επαναπατριsmού των προσφύγων επίσης δεν αποτελεί την ιδανική λύση. Ο πόλεμος στη Σύρια μπορεί αυτή τη στιγμή να έχει εξασθενήσει σε μεγάλο βαθμό, αλλά υπάρχουν ακόμα συγκρούσεις μικρότερης έντασης σε όλη τη Συριακή επικράτεια. Επιπρόσθετα, οι υποδομές της χώρας δεν είναι ικανές να υποδεχτούν μια μεγάλη πληθυσμιακή ομάδα που αναζητά να επιστρέψει στους φυσιολογικούς ρυθμούς ζωής της, αλλά και να καλύψει τις ιδιαίτερες ανάγκες που αποκόμισαν αυτοί οι άνθρωποι από την τελευταία δεκαετία (ιατρική περίθαλψη, ψυχολογική υποστήριξη, κοινωνική επανένταξη κτλ.).

Για όλους τους παραπάνω λόγους, θα πρέπει να θεωρήσουμε το προσφυγικό ζήτημα της Συρίας ως ένα από τα κυριότερα ζητήματα που απασχολούν τον σύγχρονο κόσμο, το οποίο αν συνδυαστεί με την οικονομική κρίση που προβλέπεται ότι θα αντιμετωπίσει η Συρία την επαύριον ενός τόσο καταστροφικού πολέμου, χρήζει άμεσης δράσης από την παγκόσμια κοινότητα³².

Η επίδραση των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης στο Ζήτημα

Ξεχωριστή αναφορά αξίζει να γίνει και στη στάση που υιοθέτησε ο δυτικός τύπος καθ' όλη τη διάρκεια του ζητήματος. Η κάλυψη των ΜΜΕ καθίσταται ιδιαίτερα σημαντική σε τόσο ευαίσθητα ζητήματα, ενώ οι επιλογές αναμεταδόσεων συγκεκριμένου περιεχομένου μπορεί να μεταβάλλει εύκολα την κοινή γνώμη γύρω από το ζήτημα, αλλά και να ενδυναμώσει ή αποδυναμώσει μία από τις αντιμαχόμενες πλευρές.

Ξεκινώντας από το ζήτημα της Συρίας ευρύτερα, τα δυτικά ΜΜΕ υπήρξαν ιδιαίτερα δραστήρια, ιδιαίτερα στην αρχή του εμφυλίου πολέμου, αλλά και στη μετάβαση από τον εμφύλιο πόλεμο στις στρατιωτικές επεμβάσεις ξένων δυνάμεων σε αυτόν. Άλλωστε, ο πόλεμος στη Σύρια αποτέλεσε για πολύ καιρό ένα από τα κορυφαία ειδησεογραφικά ζητήματα. Ως δικαιολογητικός λόγος τίθεται μάλλον ο αιφνιδιασμός του δυτικού κόσμου ως προς την εξέλιξη του πολέμου, αφού η Δύση δεν ήταν προετοιμασμένη για την έξαρση ενός πολέμου στις παρυφές της. Επιπρόσθετα, το μέγεθος του πολέμου, η βιαιότητα των συγκρούσεων, αλλά και η πληθώρα των εμπλεκόμενων δυνάμεων είχαν ως αποτέλεσμα το ενδιαφέρον για την ενημέρωση του κόσμου ως προς τα τεκταινόμενα. Όσο έντονο υπήρξε το ενδιαφέρον για τις διπλωματικές πολιτικές των κρατών και για το πολεμικό ρεπορτάζ, αντίθετα οι ανακοινώσεις, μέτρα, ψηφίσματα και δράσεις των Ηνωμένων Εθνών, είτε αυτά προέρχονταν από τη Γενική Συνέλευση (UNGA) είτε από το Συμβούλιο Ασφαλείας (SC) δεν έχαιραν τόσο εκτεταμένης

³² Don't look away: Syrian civilians face the prospect of a new escalation. OHCHR. (2022, September 14). Διαθέσιμο σε: <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2022/09/dont-look-away-syrian-civilians-face-prospect-new-escalation>.

συζήτησης στα ΜΜΕ. Ταυτόχρονα, η εξέλιξη του ζητήματος μαζί με την παράλληλη επικράτηση της ενημέρωσης από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης βοήθησε στην ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της παγκόσμιας κοινότητας ως προς το ζήτημα.

Μια ξεχωριστή αναφορά αξίζει να γίνει στο Ισλαμικό Κράτος και τη σχέση του με τα ΜΜΕ. Οι πράξεις του ISIS είναι ευρέως γνωστές σε όλους τους ανθρώπους που παρακολουθούσαν την εξέλιξή στη δεκαετία του 2010 και ιδιαίτερα από την ανακήρυξη του σε «Χαλιφάτο» το 2014. Η πρακτική που ακολούθησε το «Χαλιφάτο» ιδιαίτερα στη διοίκηση, αλλά και στους αντιφρονούντες ήταν ιδιαίτερα σκληρή. Η βία, οι εκτελέσεις σε ζωντανή μετάδοση, αλλά και οι απειλές και προειδοποιήσεις για δολοφονίες σε γνωστά πρόσωπα της δυτικής (πολιτικής κυρίως) σκηνής ήταν καθημερινότητα. Ο αιματηρός χαρακτήρας των πράξεων τους έφτανε κάθε μέρα ως κορυφαίο θέμα σε όλα τα δυτικά μέσα ενημέρωσης, ενώ πολλά από αυτά συμπεριλάμβαναν και τα ίδια τα βίντεο από τις εκτελέσεις που έδινε ο ISIS θολώνοντας μόνο τα επίμαχα σημεία. Τίθεται ακόμα το ζήτημα κατά πόσο η εκτεταμένη μετάδοση αυτών των γεγονότων, σε συνδυασμό με μια ακατάσχετη κινδυνολογία που δημιουργούσε ένα κλίμα διαρκούς απειλής για την κοινωνία, εξυπηρετούσε την ελευθεροτυπία ή διάφορα πολιτικά συμφέροντα. Σίγουρα πάντως τα δελτία ειδήσεων με τις εικόνες που μας έρχονταν από εκείνη την εποχή έχουν χαραχτεί στις συνειδήσεις όλων.

Συμπεράσματα - Προσωπικές Απόψεις Γράφοντος

Το ζήτημα της Συρίας αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα και πιο πολύ συζητημένα ζητήματα του 21^{ου} αιώνα. Έχει απασχολήσει τόσο την κοινή γνώμη, αλλά και επιστήμονες διαφόρων κλάδων από διεθνολόγους και πολιτικούς αναλυτές, έως και οικονομολόγους. Το ζήτημα είναι σύνθετο και γι' αυτό πρέπει κάθε του πτυχή να τύχει ξεχωριστής ανάλυσης.

Ως πρώτο θέμα πρέπει να τεθεί η διακυβέρνηση των αραβικών κρατών. Το πολιτικό καθεστώς στα περισσότερα αραβικά κράτη και σε πολλές γενικότερα χώρες της Μέσης Ανατολής ξεκίνησε να απασχολεί την κοινή γνώμη ιδιαίτερα μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Η κατάσταση οξύνθηκε ιδιαίτερα λόγω της οικονομικής ισχύος και των μέσων επιβολής που άσκησε το Ισραήλ για να επικρατήσει, με την κατοχή των Παλαιστινιακών εδαφών να παραμένει ακόμα ένα άλτο ζήτημα. Σε κάθε περίπτωση πάντως, οι διεκδικήσεις των Παλαιστίνιων έδωσαν φωνή και στους λαούς των αραβικών χωρών, οι οποίοι είτε ατομικά, είτε συλλογικά με το ευρύτερο κίνημα της Αραβικής Άνοιξης διεκδίκησαν καλύτερες συνθήκες ζωής. Η Συρία δεν ξέφυγε από τον κανόνα αφού αυτό το έντονο συναίσθημα που οδήγησε σε μαζικές κινητοποιήσεις ήταν τόσο ισχυρό, ώστε να ξεφύγει των δυνατοτήτων των δυνάμεων καταστολής του συριακού καθεστώτος.

Εν συνεχεία σημαντική είναι η ξεχωριστή αναφορά στις δυνάμεις του ISIS. Το αυτοαποκαλούμενο Ισλαμικό Κράτος με την εμπλοκή του στο ζήτημα της Συρίας κι εκμεταλλευόμενο την ασταθή πολιτική και στρατιωτική κατάσταση που επικρατούσε κατάφερε να κερδίσει δύναμη και έδαφος και για πολλά χρόνια να εγκαθιδρυθεί στην ανατολική Συρία. Το έδαφος που διατήρησε υπό τον έλεγχο του και χρησιμοποίησε ως επικράτεια του φαινόμενου ως «Χαλιφάτου» είχε εκατομμύρια κατοίκους, τόσο της Συρίας όσο και του Ιράκ που έζησαν επί συναπτά έτη υπό την σκληρή επιβολή του ιερού ισλαμικού νόμου και είδαν συνανθρώπους τους να βασανίζονται και να εκτελούνται από το καθεστώς. Η αντιμετώπιση των δυτικών δυνάμεων (όσων παρενέβησαν στο ζήτημα) από άλλους χαρακτηρίστηκε ως θετική και από άλλους επικρίθηκε, πάντως σε κάθε περίπτωση η δράση όλων των δυνάμεων κατά του ISIS και η ενιαία στάση της παγκόσμιας κοινότητας, αλλά και του ΟΗΕ ως προς το ζήτημα αποδεικνύει την ενότητα έναντι της άκρατης βίας και του αυταρχισμού και δίνει ελπίδα για μια διεθνή κοινωνία ενωμένη απέναντι στον βίαιο θρησκευτικό φονταμενταλισμό και την τρομοκρατία.

Επιπρόσθετα, μετά από έναν τόσο καταστροφικό πόλεμο επιβάλλεται να στραφεί το ενδιαφέρον μας και στο προσφυγικό ζήτημα. Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι μια πολυετής και αιματηρή σύρραξη έχει δημιουργήσει τεράστια κύματα προσφύγων, οι οποίοι προκειμένου να καταφέρουν να επιβιώσουν άφησαν πίσω όλα τους τα υπάρχοντα και αναζήτησαν μια καινούρια ζωή, κατά κύριο λόγο, στις χώρες της Δύσης. Αρκετοί από αυτούς, λόγω οικονομικής δυνατότητας, των ιδιαίτερων δεξιοτήτων τους ή και απλώς λόγω της επίμονης τους προσπάθειας και των συγκυριών έχουν ήδη καταφέρει να αποκατασταθούν σε μια άλλη χώρα, να ξεκινήσουν μια νέα ζωή, αφήνοντας πίσω τις απάνθρωπες στιγμές που έζησαν. Αυτή, όμως, δεν είναι η πραγματικότητα για την μεγάλη πλειονότητα των προσφύγων που, όσοι κατάφεραν να επιβιώσουν, συνωστίζονται στα διάφορα κέντρα που έχουν δημιουργηθεί, χωρίς να υπάρχει κάποιο πλάνο για την κοινωνική τους ένταξη ή την εργασιακή τους αποκατάσταση, μέσα σε άθλιες συνθήκες και με μια διαρκή αβεβαιότητα για το μέλλον τους. Γι' αυτούς τους ανθρώπους πρέπει να υπάρξει κάποιο πρόγραμμα κοινωνικής τους αποκατάστασης, για τα παιδιά ένταξης τους σε σχολεία με ταυτόχρονη υποστήριξη στις ιδιαιτερότητες που μπορεί να παρουσιάζουν (διαφορετική γλώσσα ομιλίας, δυσανάλογο μαθησιακό επίπεδο σε σχέση με την ηλικία τους, ψυχικά τραύματα) ώστε να αποκτήσουν ίσες ευκαιρίες με τους νέους της χώρας στην οποία εγκαθίστανται, για όσους μπορούν να εργαστούν να βρεθούν κατάλληλες δουλειές σύμφωνα με τις ιδιαίτερες δεξιότητες τους και γενικότερα να αφομοιωθούν στην κοινωνία που πλέον εντάσσονται.

Παρεμφερές με τα παραπάνω είναι και το ζήτημα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που καταπατώνται στις εμπόλεμες ζώνες από την αρχή του πολέμου. Εκτός από τους πρόσφυγες, εκατομμύρια άνθρωποι παρέμειναν στη Συρία, έζησαν όλες τις φάσεις του πολέμου όντας παρόντες και ζώντας κάτω από άθλιες συνθήκες και βλέποντας γνωστούς, φίλους και συγγενείς τους να πεθαίνουν. Εάν θεωρηθεί ότι ο πόλεμος οδηγείται προς το τέλος του και η Σύρια προχωρά σε μια φάση ανοικοδόμησης, πρέπει ένα κύριο μέλημα όλων να είναι η παροχή σε όλους αυτούς τους ανθρώπους η ποιότητα ζωής που αξίζει σε κάθε άνθρωπο, μόνο και μόνο επειδή είναι άνθρωπος.

Το σημαντικότερο συμπέρασμα αυτής της μελέτης δε μπορεί να είναι άλλο από την ίδια την κρίση εξαιτίας των στρατιωτικών επεμβάσεων στην εμφύλια σύρραξη στη Συρία. Ο εμφύλιος πόλεμος στη Συρία που ξεκίνησε ως μια λαϊκή προσπάθεια μεταβολής του πολιτικού status quo εξελίχθηκε σε έναν αιματηρό πόλεμο. Ωστόσο, το μέγεθος, αλλά και η διάρκεια των μαχών δε θα ήταν η ίδια αν ξένες δυνάμεις δεν είχαν παρέμβει στο ζήτημα. Πρώτα η παρέμβαση των ΗΠΑ, αλλά και αργότερα παρεμβάσεις ισχυρών στρατιωτικά δυνάμεων, όπως η Ρωσία, η Γαλλία και η Τουρκία αύξησαν τη δυναμική των μαχών, γέμισαν τη συριακή επικράτεια με πολεμικό εξοπλισμό και μαχητές και «όπλισαν» πολλά κινήματα και τρομοκρατικές οργανώσεις για να εμπλακούν στο ζήτημα. Στο συγκεκριμένο σημείο της ανάλυσης και από καθαρή σκοπιά γενικότερων συμπερασμάτων ως προς την έκβαση του πολέμου οι στρατιωτικές επεμβάσεις αναβάθμισαν τον πόλεμο και όξυναν την κατάσταση αντί να την επισπεύσουν. Οι απόψεις που θέλουν τον πόλεμο στη Συρία να είχε μικρότερη διάρκεια, λιγότερα θύματα και καταστροφές και γενικότερα να μην επέφερε τόσο καταστροφικά αποτελέσματα εάν δεν είχαν παρέμβει ξένες δυνάμεις βρίσκουν τον γράφοντα σύμφωνο.

Εν κατακλείδι, με την παράθεση όλων των παραπάνω είναι σίγουρο ότι μέχρι το οριστικό τέλος του πολέμου δε μπορούν να δοθούν ξεκάθαρες απαντήσεις πάνω στα ζητήματα που τον αφορούν. Μπορούν όμως να προβληματίσουν την κοινή γνώμη, να διατυπωθούν απόψεις και να ξεκινήσει η Συρία να χτίζεται πάνω στις στάχτες της. Το ερώτημα όμως παραμένει: **θα τελειώσει ποτέ ο πόλεμος;**

«Στρατιωτικές επεμβάσεις σε εμφύλιες συρράξεις: η περίπτωση της Λιβύης»³³

Ιστορική Αναδρομή: Από την ξένη κατοχή προς την ανεξαρτησία

Επιχειρώντας μία σύντομη αναδρομή στο παρελθόν της Λιβύης, γίνεται εύκολα αντιληπτό πως η ύπαρξη ξένων δυνάμεων στο έδαφος της δεν είναι φαινόμενο που εμφανίζεται για πρώτη φορά τον 21^ο αιώνα. Από τους πρώτους αιώνες ακόμη, η Λιβύη γνώρισε πολλούς κατακτητές, όπως τους Ρωμαίους. Ήδη από τον 16^ο αιώνα, συνιστούσε τμήμα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, έχοντας αυτόνομο σύστημα διακυβέρνησης (1711-1835) στην περιοχή ³⁴, όπως αντίστοιχα είχαν και η Οθωμανική Αλγερία με την Τυνησία³⁵. Από την Οθωμανική κατοχή, σχεδόν τέσσερις αιώνες αργότερα, προστίθεται ένα νέο ενδιαφερόμενο κράτος που επιθυμεί να εμπλακεί με τις υποθέσεις της Β. Αφρικής. Πρόκειται, συγκεκριμένα, για τη γειτονική Ιταλία, η οποία πραγματοποίησε εισβολή το 1911. Η Ιταλία εκμεταλλεύτηκε το ασταθές κλίμα που επικρατούσε³⁶, προκειμένου να καταφέρει την δημιουργία μίας αποικίας στην περιοχή.

Τα δεδομένα αλλάζουν για τη Λιβύη κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Οι Σύμμαχοι επιτίθενται στην περιοχή, με σκοπό την απομάκρυνση των δυνάμεων του Άξονα - το οποίο και επιτυγχάνουν. Με τη λήξη του πολέμου, η Λιβύη απαρτίζεται από τρεις επαρχίες: την Τριπολίτιδα και την Κυρηναϊκή υπό βρετανική έλεγχο και το Φεζάν υπό γαλλικό έλεγχο³⁷. Από αυτό το σημείο και μετά, η διαδικασία ανεξαρτησίας της Λιβύης αρχίζει επισήμως την πορεία της. Η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών, τον Νοέμβριο του 1949 αποφασίζει πως καταληκτικό σημείο για την απόκτηση της ανεξαρτησίας της Λιβύης θα είναι η 1^η Ιανουαρίου του 1951³⁸. Πράγματι, στις 24 Δεκεμβρίου του 1950 η Λιβύη γίνεται ανεξάρτητη, με το πολίτευμα της συνταγματικής μοναρχίας, υπό τον βασιλιά Idris I.

Με την ανακάλυψη των πετρελαιοπηγών το 1956, τα οικονομικά δεδομένα άλλαξαν άρδην. Πλέον, η ανεξαρτησία του κράτους συμπληρώθηκε και από μία ανεξαρτησία οικονομικού χαρακτήρα, καθώς η χώρα σε πρότερο στάδιο στηριζόταν σε ξένη βοήθεια και εισαγωγές³⁹, προκειμένου να διατηρήσει την οικονομία της. Η κυβέρνηση, έχοντας τον έλεγχο της οικονομίας, στήριζε τις κινήσεις της στα τεράστια αποθέματα πετρελαίου. Ο βασιλιάς Idris I διατηρούσε ισχυρή επιρροή, τόσο στην πολιτική σκηνή, η οποία απαρτιζόταν από ένα ολιγαρχικό σχήμα, όσο και στον στρατό⁴⁰. Όμως, την 1^η Σεπτεμβρίου του 1969, πραγματοποιήθηκε αναίμακτο πραξικόπημα⁴¹ με επικεφαλής τον συνταγματάρχη Muammar al-Gaddafi, όσο ο βασιλιάς βρισκόταν εκτός χώρας. Η νέα μορφή διακυβέρνησης της Λιβύης διατήρησε τα έντονα θρησκευτικά στοιχεία ισλαμικού χαρακτήρα, θέτοντας παράλληλα στο επίκεντρο την ιδέα του παν-αραβισμού και του αραβικού εθνικισμού⁴².

³³ Ευαγγελία Τουλουπάκη – Φραγκοπούλου

³⁴ Encyclopædia Britannica, inc. (n.d.), *History of Libya*, Διαθέσιμο σε: (<https://www.britannica.com/place/Libya/History>).

³⁵ Το σύστημα διακυβέρνησης άλλαξε εν συνεχεία και η εξουσία πλέον πήγαζε άμεσα από την Κωνσταντινούπολη.

³⁶ The Editors of Encyclopædia. *Italo-Turkish War*. Encyclopædia Britannica, September 22nd, 2022, (<https://www.britannica.com/event/Italo-Turkish-War>).

³⁷ BBC news, *Libya-Timeline*, 3 September, 2018 (<https://www.bbc.com/news/world-africa-13755445>).

³⁸ Το επίσημο Ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης Διαθέσιμο σε: (<http://www.worldlii.org/int/other/UNGA/1949/51.pdf>).

³⁹ Britannica, The Editors of Encyclopædia. *"Italo-Turkish War"*. Encyclopædia Britannica, 22 Sep. 2022, (<https://www.britannica.com/event/Italo-Turkish-War>. Accessed 1 November 2022).

⁴⁰ The Editors of Encyclopædia. *Idris I*. Encyclopædia Britannica, May 22nd, 2022, (<https://www.britannica.com/biography/Idris-I-king-of-Libya>).

⁴¹ Asser, Martin. *The Muammar Gaddafi Story*, BBC News, BBC, October 22nd, 2011, (<https://www.bbc.com/news/world-africa-12688033>).

⁴² *Qaddafi leads coup in Libya* (2010) History.com. A&E Television Networks (<https://www.history.com/this-day-in-history/qaddafi-leads-coup-in-libya>).

Σε σύντομο χρονικό διάστημα, ο Gaddafi ξεκίνησε να δημιουργεί ρήγμα μεταξύ της Λιβύης και της Δύσης, απομακρύνοντας τις αμερικανικές και βρετανικές στρατιωτικές βάσεις που βρίσκονταν στη χώρα. Ο Gaddafi προσπάθησε να προσεταιριστεί γειτονικές χώρες, όμως όταν οι τελευταίες επεδίωξαν να εγκαθιδρύσουν ένα φιλικό κλίμα με το κράτος του Ισραήλ, η Λιβύη επέλεξε να απομονωθεί. Ο Gaddafi, παρέδωσε τυπικά τα ηνία της εξουσίας το 1979, αλλά παρέμεινε de facto ηγέτης μέχρι και το 2011⁴³, οπότε και εκδηλώθηκε το κίνημα της *Αραβικής Άνοιξης*.

Η Αραβική Άνοιξη: όταν ο ασκός του Αιόλου άνοιξε στον Αραβικό Κόσμο

Παρότι έχει επικριθεί έντονα ως όρος, η *Αραβική Άνοιξη* έχει χρησιμοποιηθεί ευρέως, κυρίως από τα δυτικά μέσα και τους μελετητές, με σκοπό να περιγραφεί το κύμα διαμαρτυριών που συντάραξε τον Αραβικό Κόσμο, έχοντας ως βασικό σύνθημα «Ο λαός θέλει να πέσει το καθεστώς»⁴⁴. Οι διαμαρτυρίες αυτές αποτέλεσαν μια έκδηλη προσπάθεια δημοκρατικής ανοικοδόμησης των κρατών της Β. Αφρικής και της Μ. Ανατολής. Βέβαια, η ιστορική εξέλιξη φαίνεται να οδηγεί στο συμπέρασμα πως εν τέλει, η «Αραβική Άνοιξη» κατέληξε ένας «Αραβικός Χειμώνας», στον οποίο δεν σημειώθηκε σημαντική πρόοδος και σε πολλές περιπτώσεις, τμήματα του Αραβικού Κόσμου αφέθηκαν στο χάος και την παρακμή. Τι συνέβη όμως στην περίπτωση της Λιβύης;

Όταν το 2011 πραγματοποιήθηκαν αντικυβερνητικές διαδηλώσεις⁴⁵, οι οποίες καλούσαν τον Gaddafi να αφήσει την εξουσία, η κυβέρνηση αντέδρασε πολύ βίαια. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα η κατάσταση στην Λιβύη να προσελκύσει το ενδιαφέρον της διεθνούς κοινότητας, η οποία καταδίκασε το καθεστώς για τις πρακτικές του κατά των πολιτών. Τα πραγματικά προβλήματα για το Λιβυκό καθεστώς ξεκίνησαν όταν τμήματα των ενόπλων δυνάμεων σταμάτησαν να υποστηρίζουν την κυβέρνηση. Σταδιακά οι διαδηλωτές μετατράπηκαν σε μια ένοπλη εξέγερση, καθώς προμηθεύτηκαν όπλα από το στρατό. Έτσι, οι αρχικές διαδηλώσεις μετατράπηκαν σε έναν αιματηρό εμφύλιο.

Οι επαναστάτες κατόρθωσαν να καταλάβουν τμήματα της Λιβύης, κυρίως στην περιοχή της Κυρηναϊκής⁴⁶. Για να αντιμετωπίσει την επανάσταση, το καθεστώς χρησιμοποίησε, μεταξύ άλλων, και αεροπορικούς βομβαρδισμούς κατά του πληθυσμού. Η τεταμένη κατάσταση και η κατάφωρη παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είχε ως αποτέλεσμα την επέμβαση της Δύσης στη Λιβύη.

Τα Ψηφίσματα 1970 και 1973: η Δυτική Επέμβαση

«Το Συμβούλιο Ασφαλείας θα αποφαινεται αν υπάρχει απειλή για την ειρήνη, διατάραξη της ειρήνης ή επιθετική ενέργεια και θα κάνει συστάσεις ή θα αποφασίζει ποια μέτρα θα λαμβάνονται σύμφωνα με τα Άρθρα 41 και 42, για να διατηρηθεί ή να αποκατασταθεί η διεθνής ειρήνη και ασφάλεια.»

-Άρθρο 39 του Χάρτη Ηνωμένων Εθνών⁴⁷

⁴³ Britannica, The Editors of Encyclopaedia. *Muammar al-Qaddafi*, October 16th, 2022, (<https://www.britannica.com/biography/Muammar-al-Qaddafi>).

⁴⁴ Editors, Arab Spring. A&E Television Networks, 10 Jan. 2018, Διαθέσιμο σε: (https://www.history.com/topics/middle-east/arab-spring#section_5).

⁴⁵ Αφορμή των διαδηλώσεων ήταν η σύλληψη της δικηγόρου ανθρωπίνων δικαιωμάτων Fethi Tarbel. Britannica, The Editors of Encyclopaedia. *Libya Revolt of 2011*. Encyclopedia Britannica, February 8th, 2022, Διαθέσιμο σε: <https://www.britannica.com/event/Libya-Revolt-of-2011>. Accessed 3 November 2022.

⁴⁶ Karl P. Mueller, *Precision and Purpose: Airpower in the Libyan Civil War*, σελ. 11

⁴⁷ Κείμενο του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, Διαθέσιμο σε:

<https://unric.org/el/%CF%87%CE%B1%CF%81%CF%84%CE%B7%CF%83-%CE%BF%CE%B7%CE%B5/>

Στις 26 Φεβρουαρίου του 2011, το Συμβούλιο Ασφαλείας υιοθέτησε το Ψήφισμα 1970, προκειμένου να επιβάλλει μη-στρατιωτικές κυρώσεις στο καθεστώς Gaddafi για τη χρήση βίας εναντίον των πολιτών. Το Κεφάλαιο VII αποτέλεσε το νομικό έρεισμα των κυρωτικών μέτρων οικονομικού χαρακτήρα που επιβλήθηκαν, συγκεκριμένα το άρθρο 41 Χάρτη ΟΗΕ⁴⁸. Το Συμβούλιο Ασφαλείας αρχικά, απαίτησε να σταματήσει η βία, να εκπληρωθούν τα νόμιμα αιτήματα του πληθυσμού. Επίσης αποφάσισε την επιβολή ενός “arms embargo”, τη δέσμευση περιουσιακών στοιχείων σε άτομα του καθεστώτος και ταξιδιωτική απαγόρευση⁴⁹. Εν συνεχεία, υιοθετήθηκε από το Συμβούλιο Ασφαλείας το Ψήφισμα 1973 (17 Μαρτίου 2011), το οποίο ήταν το πιο καθοριστικό για την κατάσταση στη Λιβύη και την εμπλοκή του δυτικού κόσμου. Στο Ψήφισμα, μεταξύ άλλων, συμπεριλαμβανόταν η επίκληση της «ευθύνης προστασίας» της κυβέρνησης της Λιβύης και η ανάγκη προστασίας των αμάχων, η άμεση κατάπαυση του πυρός, η ανάγκη η κυβέρνηση της Λιβύης να συνδράμει στην παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας και η εγκαθίδρυση μία Ζώνη Απαγόρευσης Πτήσεων («No Fly Zone»). Η Ζώνη Απαγόρευσης Πτήσεων συνιστά περιοχή όπου στρατιωτικά αεροπλάνα δεν επιτρέπονται να πετάξουν κατά τη διάρκεια μιας σύρραξης⁵⁰. Η Ζώνη Απαγόρευσης Πτήσεων επιβλήθηκε με σκοπό να καταστήσει αναποτελεσματική την αεροπορία του Gaddafi και συγκεκριμένα τα αμυντικά συστήματα. Προς διατήρηση της Ζώνης, μέλη της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας (North Atlantic Treaty Organization) εκκίνησαν την επιχείρηση *Unified Protector*, η οποία αποτέλεσε την πρώτη φορά που το NATO βρισκόταν σε ένοπλη σύγκρουση με μία αραβική χώρα⁵¹. Στις 31 Μαρτίου 2011 άρχισε η επιχείρηση. Η κίνηση αυτή ερμηνεύτηκε από την πλευρά του Gaddafi ως μια επιθετική πράξη και ορκίστηκε να συνεχίσει να μάχεται σε δύο μέτωπα: τόσο έναντι των διεθνών δυνάμεων όσο και έναντι των επαναστατών. Η επιχείρηση έληξε στις 31 Οκτωβρίου 2011, μετά τη σύσταση του Εθνικού Μεταβατικού Συμβουλίου από τους επαναστάτες.

Ορισμένοι ερευνητές θεώρησαν πως η επιχείρηση υπερέβη την εντολή του Ψηφίσματος 1973 του Συμβουλίου Ασφαλείας και πως η νομιμότητα της κρίνεται αμφίβολη. Επιπλέον, αμφισβητήθηκε το κατά πόσο η εμπλοκή της Δύσης ήταν «πόλεμος επιλογής» ή «πόλεμος αναγκαιότητας», με ποικίλα προβλήματα στον τομέα της οργάνωσης, ελλείπει ξεκάθαρων στόχων⁵². Εκτός αυτού, η εφαρμογή του Ψηφίσματος 1973, σύμφωνα με τους επικριτές της

⁴⁸ Άρθρο 41. Το Συμβούλιο Ασφαλείας μπορεί να αποφασίζει ποια μέτρα ή που δε συνεπάγονται τη χρησιμοποίηση ένοπλης δύναμης – θα λαμβάνονται για να εξασφαλίζουν την εκτέλεση των αποφάσεών του, και μπορεί να καλεί τα Μέλη των Ηνωμένων Εθνών να εφαρμόζουν αυτά τα μέτρα. Αυτά μπορεί να περιλαμβάνουν πλήρη ή μερική διακοπή των οικονομικών σχέσεων, των σιδηροδρομικών, θαλάσσιων, εναέριων, συγκοινωνιών, των ταχυδρομικών, τηλεγραφικών, ραδιοφωνικών και άλλων μέσων επικοινωνίας, καθώς και τη διακοπή διπλωματικών σχέσεων.

⁴⁹ *Arms embargo*:

«9. Decides that all Member States shall immediately take the necessary measures to prevent the direct or indirect supply, sale or transfer to the Libyan Arab Jamahiriya, from or through their territories or by their nationals, or using their flag vessels or aircraft, of arms and related materiel of all types, including weapons and ammunition, military vehicles and equipment, paramilitary equipment, and spare parts for the aforementioned, and technical assistance, training, financial or other assistance, related to military activities or the provision, maintenance or use of any arms and related materiel, including the provision of armed mercenary personnel whether or not originating in their territories, and decides further that this measure shall not apply to: (a) Supplies of non-lethal military equipment intended solely for humanitarian or protective use, and related technical assistance or training, as approved in advance by the Committee established pursuant to paragraph 24 below; (b) Protective clothing, including flak jackets and military helmets, temporarily exported to the Libyan Arab Jamahiriya by United Nations personnel, representatives of the media and humanitarian and development workers and associated personnel, for their personal use only; or (c) Other sales or supply of arms and related materiel, or provision of assistance or personnel, as approved in advance by the Committee;»

⁵⁰ Merriam-Webster, “No-Fly Zone Definition & Meaning”, Διαθέσιμο σε: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/no-fly%20zone>.

⁵¹ Florence Gaub, *The North Atlantic Treaty Organization and Libya: Reviewing Operation Unified Protector*, σελ. 2, Διαθέσιμο σε:

https://books.google.gr/books?hl=el&lr=&id=OIGPK1Nfo1MC&oi=fnd&pg=PT3&dq=operation+unified+protector&ots=DFYAtnaMDd&sig=zp-ndIGpkAan1SyOSMP-x6yNeAs&redir_esc=y#v=onepage&q=operation%20unified%20protector&f=false

⁵² Florence Gaub, *The North Atlantic Treaty Organization and Libya: Reviewing Operation Unified Protector*, σελ. 3 Διαθέσιμο σε:

επέμβασης, υπερέβη σημαντικά τον αρχικό στόχο, με σκοπό την αλλαγή του καθεστώτος και δευτερευόντως την προστασία αμάχων. Αντιθέτως, άλλοι υποστηρίζουν ένθερμα πως η επιχείρηση στέφθηκε με επιτυχία, βοήθησε σε μεγάλο βαθμό την προστασία αμάχων, έχοντας δυνατό νομικό-πολιτικό στήριγμα για την διεξαγωγή του. Σύμφωνα με το Ψήφισμα 1973, τα κράτη μέλη είχαν τη δυνατότητα να «λάβουν όλα τα αναγκαία μέτρα για την προστασία των αμάχων». Επίσης, το γεγονός πως το Κατάρ, η Ιορδανία, το Μαρόκο και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα συνέδραμαν το ΝΑΤΟ στην προσπάθειά του, ενώ ταυτόχρονα οι Η.Π.Α. δεν ανέλαβαν ηγετικό ρόλο, πρόσθεσε στην εν γένει νομιμοποίηση της επέμβασης⁵³. Για να ερευνηθεί το κατά πόσο η επέμβαση είχε νομικό υπόβαθρο, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη το δόγμα της ευθύνης προστασίας (Responsibility to Protect).

Το δόγμα της Ευθύνης για Προστασία

«Συμπεριφερθείτε ωσάν μία ακόμη Ρουάντα επρόκειτο να συμβεί⁵⁴»

-Kofi Annan, 14 Σεπτεμβρίου 2005

Η ευθύνη προστασίας αφορά μία δέσμευση πολιτικού περιεχομένου από τη μεριά των κρατών-μελών του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για καταπολέμηση των χειρότερων μορφών βίας⁵⁵, σε συνάρτηση με την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ανά την υφήλιο. Την ευθύνη αυτή έχουν πρώτα τα ίδια τα κράτη για τον πληθυσμό που διαβιεί στο έδαφος τους, και σε περίπτωση που αυτά δεν κατορθώσουν να διασφαλίσουν την προστασία του πληθυσμού, η διεθνής κοινότητα καλείται να συνδράμει το έργο⁵⁶. Η προστασία των πολιτών αφορά συγκεκριμένα για εγκλήματα που αναγνωρίζονται ως ιδιαίτερα βάνουσα. Σε αυτά δεν συγκαταλέγονται συμβάντα όπως οι ατομικές παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τα πραξικοπήματα ή ζητήματα που αφορούν την κλιματική αλλαγή, παρά την προσπάθεια διεύρυνσης του πεδίου αναφοράς.

Ήδη από το 1999, ο (πρώην) Γενικός Γραμματέας των Ηνωμένων Εθνών, Kofi Annan, έθεσε το εξής ερώτημα: «Εάν, όπως κάποιοι ισχυρίζονται, οι ανθρωπιστικές επεμβάσεις είναι μία όντως απαράδεκτη και καίρια αμφισβήτηση στην κρατική κυριαρχία, πως θα πρέπει να απαντήσουμε σε μία Ρουάντα ή Σρεμπρένιτσα – σε κραυγαλέες και συστηματικές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, που προσβάλλουν κάθε πτυχή της κοινής μας ανθρωπιάς;»^{57 58} Με τις αναμνήσεις της Ρουάντα και της Σρεμπρένιτσα ακόμα νωπές, η διεθνής κοινότητα ήρθε και πάλι στο εξής ερώτημα: μη επέμβαση ή προστασία των πολιτών; Το 2005, στην Παγκόσμια Διάσκεψη Κορυφής των Ηνωμένων Εθνών, υιοθετήθηκε το τελικό έγγραφο («World Summit Outcome» A/RES/60/1), όπου η ευθύνη προστασίας επιβεβαιώθηκε ως υποχρέωση των κρατών μελών, συγκεκριμένα στις παραγράφους 138 και 139⁵⁹. Το δόγμα της Ευθύνης

https://books.google.gr/books?hl=el&lr=&id=OIGPK1Nfo1MC&oi=fnd&pg=PT3&dq=operation+unified+protector&ots=DFYAtnaMDd&sig=zp-ndIGpkAan1SyOSMP-x6yNeAs&redir_esc=y#v=onepage&q=operation%20unified%20protector&f=false

⁵³ NATO's Intervention in Libya: Assessment and Implications. IEMed, Διαθέσιμο σε: (<https://www.iemed.org/publication/natos-intervention-in-libya-assessment-and-implications/>).

⁵⁴ Στο πρωτότυπο: *Act us if another Rwanda looms*

⁵⁵ United Nations, Office on Genocide Prevention and the Responsibility to Protect, Διαθέσιμο σε:

<https://www.un.org/en/genocideprevention/about-responsibility-to-protect.shtml>

⁵⁶ Naomi Kikoler, *Global Centre for the Responsibility to Protect*, September 2009, σελ. 2. Διαθέσιμο σε:

<https://www.rsc.ox.ac.uk/files/files-1/dp-responsibility-to-protect-2009.pdf>

⁵⁷ Στο πρωτότυπο: «If humanitarian intervention is indeed an unacceptable assault on sovereignty, how should we respond to a Rwanda, to a Srebrenica – to gross and systematic violations of human rights that offend every precept of our common humanity?»

⁵⁸ Naomi Kikoler, *Global Centre for the Responsibility to Protect*, September 2009, σελ. 4 <https://www.rsc.ox.ac.uk/files/files-1/dp-responsibility-to-protect-2009.pdf>

⁵⁹ Στο πρωτότυπο:

138. Each individual State has the responsibility to protect its populations from genocide, war crimes, ethnic cleansing and crimes against humanity. This responsibility entails the prevention of such crimes, including their incitement, through

Προστασίας προτάθηκε αρχικά από τη Διεθνή Επιτροπή για την Επέμβαση και την Κρατική Κυριαρχία (International Commission on Intervention and State Sovereignty – ICISS)⁶⁰, η οποία ήταν πρωτοβουλία της καναδικής κυβέρνησης, το 2001, προκειμένου να επιλυθεί το ως άνω δίλημμα, ανάμεσα στην κρατική κυριαρχία και της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η αρχή της Ευθύνης Προστασίας στηρίζεται σε 3 βασικούς πυλώνες:

(i) το κράτος φέρει την αρχική ευθύνη να προστατεύει τον πληθυσμό του από γενοκτονίες, εγκλήματα πολέμου, εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και εθνοκαθάρσεις·

(ii) η διεθνής κοινότητα οφείλει να συνδράμει τα κράτη στην εκπλήρωση των υποχρεώσεών τους όσον αφορά την προστασία των πληθυσμών τους·

(iii) όταν ένα κράτος αρνείται προδήλως να προστατέψει τον πληθυσμό του ή είναι όντως το ίδιο ο δράστης αυτών των εγκλημάτων, η διεθνής κοινότητα έχει την ευθύνη ανάληψης συλλογικής δράσης⁶¹.

Στην έκθεση της Διεθνούς Επιτροπής, βασικό επιχείρημα του δόγματος του «*Responsibility to Protect*», ήταν πως η εθνική κυριαρχία έχει ως παρακολούθημα και βασική ευθύνη την προστασία του πληθυσμού του κράτους. Η προστασία του πληθυσμού ως έννοια και ως υποχρέωση είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την κυριαρχία, με την ευθύνη του ΣΑ, υπό το άρθρο 24 του Χάρτη ΟΗΕ, νομικές υποχρεώσεις βάσει διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου, διεθνών συμβάσεων και εθνικής νομοθεσίας, την πρακτική περιφερειακών οργανισμών και του ίδιου του Συμβουλίου Ασφαλείας ΟΗΕ⁶².

Περαιτέρω, η Ευθύνη για Προστασία αναλύεται: **α)** στην ευθύνη για πρόληψη (*responsibility to prevent*), **β)** στην ευθύνη για αντίδραση (*responsibility to react*) και **γ)** στην ευθύνη για ανοικοδόμηση (*responsibility to rebuild*). Η αλυσιδωτή πορεία εκκινεί από την παραδοχή πως σημαντική είναι η προληπτική διαδικασία καταστάσεων που θέτουν σε κίνδυνο τα θεμελιώδη δικαιώματα του ανθρώπου, και συνεχίζει με την υποχρέωση των κυρωτικών μέτρων σε, ακόμη και στρατιωτικού χαρακτήρα, σε περίπτωση της πραγμάτωσης του κινδύνου παραβίασης δικαιωμάτων.

Τέλος, η ευθύνη ανοικοδόμησης αφορά συγκεκριμένα τα μέτρα στρατιωτικού χαρακτήρα, καθώς αυτά κρίνονται ως τα πιο επίφοβα για τη δημιουργία ασταθούς κλίματος στο τέλος της επέμβασης. Γι' αυτό και η στρατιωτική επέμβαση θεωρείται το έσχατο μέσο, σε κάθε περίπτωση. Εμφανώς, το Συμβούλιο Ασφαλείας είναι το μοναδικό όργανο που νομιμοποιείται να εγκρίνει τέτοιου είδους μέτρα, καθώς το Συμβούλιο είναι αυτό που διαθέτει το μονοπώλιο

appropriate and necessary means. We accept that responsibility and will act in accordance with it. The international community should, as appropriate, encourage and help States to exercise this responsibility and support the United Nations in establishing an early warning capability. 139. The international community, through the United Nations, also has the responsibility to use appropriate diplomatic, humanitarian and other peaceful means, in accordance with Chapters VI and VIII of the Charter, to help protect populations from genocide, war crimes, ethnic cleansing and crimes against humanity. In this context, we are prepared to take collective action, in a timely and decisive manner, through the Security Council, in accordance with the Charter, including Chapter VII, on a case-by-case basis and in cooperation with relevant regional organizations as appropriate, should peaceful means be inadequate and national authorities manifestly fail to protect their populations from genocide, war crimes, ethnic cleansing and crimes against humanity. We stress the need for the General Assembly to continue consideration of the responsibility to protect populations from genocide, war crimes, ethnic cleansing and crimes against humanity and its implications, bearing in mind the principles of the Charter and international law. We also intend to commit ourselves, as necessary and appropriate, to helping States build capacity to protect their populations from genocide, war crimes, ethnic cleansing and crimes against humanity and to assisting those which are under stress before crises and conflicts break out.

Διαθέσιμο σε: <https://www.un.org/en/genocideprevention/about-responsibility-to-protect.shtml>

⁶⁰ Alex J. Bellamy, *Global Politics and the Responsibility to Protect: From Words to Deeds* (New York: Routledge, 2011),

⁶¹ Έκθεση σχετικά με την πρόταση σύστασης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου προς το Συμβούλιο για την αρχή της «Ευθύνης Προστασίας» (R2P) των Ηνωμένων Εθνών, Διαθέσιμο σε: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-7-2013-0130_EL.html

⁶² Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty, Δεκέμβριος 2001, σελ. 12, Διαθέσιμο σε: <https://idl-bnc-idrc.dspacedirect.org/bitstream/handle/10625/18432/IDL-18432.pdf>

της χρήσης βίας σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο. Αν το Συμβούλιο Ασφαλείας αδυνατεί να ενεργοποιήσει τους αναγκαίους μηχανισμούς αντιμετώπισης, επαφίεται στη Γενική Συνέλευση ΟΗΕ, υπό τη διαδικασία «Ενωμένοι για την Ειρήνη», να δράσει ανάλογα. Φαίνεται, λοιπόν, πως η Ευθύνη Προστασίας, ως θεωρητικό μόρφωμα, δεν επιδιώκει να υπερκεράσει την κρατική κυριαρχία, απλώς προσδίδει στην τελευταία την χροιά της ευθύνης προστασίας του λαού, η οποία όταν δεν τηρείται, δημιουργείται παράλληλη ευθύνη σε τρίτους δρώντες προς επέμβαση. Όμως, η Ευθύνη για Προστασία δεν παρέχει δικαίωμα μονομερούς ανθρωπιστικής επέμβασης, σύμφωνα με το Τελικό Κείμενο της Παγκόσμιας Συνδιάσκεψης Κορυφής του 2005 και το Ψήφισμα του Συμβουλίου Ασφαλείας 1674 (2006)⁶³.

Υπό το πρίσμα της ανθρωπιστικής επέμβασης

Ο όρος ανθρωπιστική επέμβαση έχει χρησιμοποιηθεί πολλές φορές σε διεθνές επίπεδο, προκειμένου να αιτιολογηθεί «η χρήση βίας εναντίον ενός κράτος, με σκοπό την προστασία των πολιτών του από κατάφωρες παραβιάσεις θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ιδιαίτερα του δικαιώματος στη ζωή⁶⁴». Ενώ πριν από τη δεκαετία του 1990, η ανθρωπιστική επέμβαση δεν γινόταν αποδεκτή στο εθιμικό δίκαιο ως νόμιμη χρήση βίας, σταδιακά ορισμένα κράτη άρχισαν να την αποδέχονται. Το μεγάλο ζήτημα που αναφύεται σχετικά με την μονομερή ανθρωπιστική επέμβαση αφορά την έλλειψη σαφήνειας και συνέπειας από τα κράτη που την υποστηρίζουν. Το βέβαιο είναι πως η μονομερής ανθρωπιστική επέμβαση δε συνιστά νόμιμη χρήση βίας, αντιθέτως, έρχεται σε αντίθεση με την απαγόρευση χρήσης βίας στο διεθνές πλαίσιο⁶⁵ (άρθρο 2, παράγραφος 4 του Χάρτη). Συγκεκριμένα, στην υπόθεση της Λιβύης, το Ψήφισμα 1973 του 2011, εξουσιοδότησε τη χρήση βίας, επομένως δεν αποτέλεσε μία μονομερή επέμβαση, η οποία θα ήταν ανεπίτρεπτη στο διεθνές δίκαιο.

Αποτίμηση της Επέμβασης στην Λιβύη

Παρά την αμφισβήτηση της νομιμότητας της, η επέμβαση στη Λιβύη δεν συνιστούσε μία μονομερή επέμβαση του δυτικού κόσμου. Ήταν μία συντονισμένη προσπάθεια προστασίας των πολιτών, υπό την έγκριση του Συμβουλίου Ασφαλείας, μέσω του οποίου μπορεί να ασκηθεί νομίμως η χρήση βίας, καθώς είναι επιφορτισμένο για τη λήψη των αναγκαίων μέτρων προς εξασφάλιση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας. Επιπλέον, το Ψήφισμα 1973 (2011), το οποίο επέτρεπε τη χρήση στρατιωτικών μέτρων, ήταν απόρροια της μη συμμόρφωσης του λιβυκού καθεστώτος στο Ψήφισμα 1970, το οποίο προέβλεπε ηπιότερα μέτρα προς αντιμετώπιση της καταστάσεως. Άλλωστε, η χρήση των συγκεκριμένων μέτρων στρατιωτικού χαρακτήρα κρίθηκαν αναγκαία για την επιβολή της Ζώνης Απαγόρευσης Πτήσεων (No Fly Zone).

Η επιχείρηση Unified Protector επικρίθηκε έντονα και υποστηρίχθηκε πως υπερέβη το πλαίσιο εφαρμογής του Ψηφίσματος 1973, εφόσον εκ του αποτελέσματος, πέρα από την προστασία του Λιβυκού λαού, ανετράπη το καθεστώς Gaddafi⁶⁶. Θεωρήθηκε πως η Νατοϊκή επέμβαση έδρασε καταλυτικά στην αλλαγή του καθεστώτος, το οποίο συνιστούσε επέμβαση στις εσωτερικές υποθέσεις άλλου κράτους. Οι υποστηρικτές της επέμβασης αντιτάσσουν στο συγκεκριμένο επιχείρημα, πως η αλλαγή του καθεστώτος αποτελούσε μία γενικότερη επιθυμία του Λιβυκού λαού, με θρυαλλίδα τα γεγονότα της Αραβικής Άνοιξης. Η επέμβαση της Δύσης, ναι μεν συνέδραμε στην αποδυνάμωση των στρατιωτικών δυνάμεων του Gaddafi, αλλά με σκοπό την

⁶³ Κ. Αντωνόπουλος & Κ. Μαγκλιβέρας, *Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας*, 3^η αναθεωρημένη έκδοση σελ. 746, υποσ. 83.

⁶⁴ Κ. Αντωνόπουλος & Κ. Μαγκλιβέρας, *Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας*, 3^η αναθεωρημένη έκδοση, σελ. 744, παρ. 1380.

⁶⁵ Κ. Αντωνόπουλος & Κ. Μαγκλιβέρας, *Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας*, 3^η αναθεωρημένη έκδοση, σελ. 746, παρ. 1380.

⁶⁶ Ο ίδιος ο Gaddafi δολοφονήθηκε στις 20 Οκτωβρίου 2011.

προστασία του πληθυσμού και όχι την ανατροπή της κυβέρνησης, η οποία ήδη άρχισε να χάνει την εμπιστοσύνη του λαού από τις βίαιες αντιδράσεις της στις διαδηλώσεις⁶⁷.

Στην αντίπερα όχθη βρίσκεται η άποψη που θεώρησε την επέμβαση, ως μία αποτυχημένη προσπάθεια, η οποία συνοδεύτηκε από περισσότερα αρνητικά, παρά θετικά αποτελέσματα. Αρχικά, η επέμβαση είχε ως στόχο την προστασία των πολιτών, το οποίο σημαίνει πως είχε την υποχρέωση να μεριμνήσει για την προστασία όλων των πολιτών, οι οποίοι βρίσκονταν στο Λιβυκό έδαφος. Όμως, αναδύθηκαν περιστατικά στην επιφάνεια κακομεταχείρισης και βασανισμών, πληθυσμού που είχε σκούρο δέρμα, καθώς για τους επαναστάτες, ταυτίζονταν με τον Gaddafi⁶⁸. Εκτός αυτού, επικρίθηκε έντονα ο βομβαρδισμός της πόλης Sirte, από όπου προερχόταν ο Gaddafi, καθώς ο τοπικός πληθυσμός δεν δεχόταν επιθέσεις από το καθεστώς και υποστήριζε ένθερμα την κυβέρνηση.

Οι πρόσφατες εξελίξεις στη Λιβύη

Μετά την πτώση του καθεστώτος, η κατάσταση στη Λιβύη παρέμεινε ασταθής. Η μεταβατική κυβέρνηση, τον Ιούλιο του 2012, παρέδωσε την εξουσία στο General National Congress. Το GNC αντιμετώπισε ποικίλα προβλήματα, όπως τη διάδοση του Ισλαμικού Κράτους⁶⁹. Δύο χρόνια αργότερα, προκειμένου να αποδυναμωθούν ισλαμικές ένοπλες ομάδες, ξεκίνησε η επιχείρηση Dignity. Καθώς και οι δύο ομάδες κατείχαν τμήματα της Λιβύης, ξέσπασε εμφύλιος για ακόμη μία φορά. Στην μετά τον Gaddafi εποχή δημιουργήθηκε ένα κενό εξουσίας, το οποίο διάφορες ομάδες προσπάθησαν, ανεπιτυχώς, να γεμίσουν. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την οικονομική και πολιτική αστάθεια. Τον Απρίλιο του 2019, ο στρατάρχης Haftar εξαπέλυσε επίθεση προς την Τρίπολη, όπου εδρεύει η διεθνώς αναγνωρισμένη κυβέρνηση⁷⁰. Τον Οκτώβριο του 2020 συμφωνήθηκε κατάπαυση του πυρός.

Στρατιωτικές Επεμβάσεις σε Εμφύλιες Συρράξεις: η περίπτωση της Υεμένης⁷¹

Ο εμφύλιος πόλεμος στην Υεμένη έχει χαρακτηριστεί από την παγκόσμια κοινότητα ως μια εκ των πιο αιματηρών ανθρωπιστικών κρίσεων που γνώρισε ποτέ ο σύγχρονος κόσμος. Ο Asher Orkaby⁷² εξηγεί πως η τωρινή διαμάχη έχει ως πηγή τον τρόπο που η Υεμένη συστάθηκε ως κράτος, πώς αντιμετωπίστηκε υπό την Βρετανική κυριαρχία, τον ρόλο της στη διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου αλλά και την θέση της σήμερα, ως το επίκεντρο της διαμάχης ανάμεσα στη Σαουδική Αραβία και το Ιράν.

Χαρτογράφηση της Υεμένης

Η Υεμένη βρίσκεται σε ένα απόμακρο σημείο του κόσμου, συνορεύοντας με τη Σαουδική Αραβία στο Βορρά και το Ομάν στο Νότο, ενώ το υπόλοιπο τμήμα της περιβάλλεται από θάλασσα⁷³. Εκκινώντας μια πρώιμη ιστορική αναδρομή, καθίσταται αντιληπτό πως η Υεμένη αποτελεί κράτος το οποίο δεχόταν πολλές εξωτερικές επιρροές. Η περιοχή που περιλαμβάνει

⁶⁷ “NATO’s Intervention in Libya: Assessment and Implications.” *IEMed*, Διαθέσιμο σε:

<https://www.iemed.org/publication/natos-intervention-in-libya-assessment-and-implications/>.

⁶⁸ Green, Matthew. *To What Extent Was the NATO Intervention in Libya a Humanitarian Intervention?* E, 7 Φεβρουαρίου 2019. Διαθέσιμο σε: <https://www.e-ir.info/2019/02/06/to-what-extent-was-the-nato-intervention-in-libya-a-humanitarian-intervention/>.

⁶⁹ Instability in Libya / *global conflict tracker* (no date) Council on Foreign Relations. Council on Foreign Relations (<https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/civil-war-libya>).

⁷⁰ Fitzgerald, M. (2022) *Libya, a decade after Gaddafi’s fall*, *Manara Magazine*. (<https://manaramagazine.org/2021/03/libya-a-decade-after-gaddafis-fall/>).

⁷¹ Ελισάβετ Φουρκιώτη

⁷² Asher Orkaby, *Origins, Yemen: A Civil War Centuries in the Making: Current Events in Historical Perspective*, April 2019 (https://origins.osu.edu/article/yemen-civil-war-houthi-humanitarian-crisis-arabia-zaydi?language_content_entity=en).

⁷³ Andrea Spignoli, *Quo usque tandem, Civil War in Yemen: chronicle of the world’s worst humanitarian crisis*, November 13th 2019 (<https://quousquetandemcom.wordpress.com/2019/11/13/civil-war-in-yemen-chronicle-of-the-worlds-worst-humanitarian-crisis/>).

σήμερα το κράτος της Υεμένης, ήταν παραδοσιακά διαχωρισμένη σε δύο επιμέρους τμήματα, ένα στον Βορρά και ένα στον Νότο. Η κάποτε Βόρεια Υεμένη αποτελούσε μέρος της πρώην Οθωμανικής Αυτοκρατορίας κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αλλά και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, ενώ η Νότια Υεμένη βρέθηκε υπό βρετανική επιρροή το έτος 1839, όταν βρετανικά στρατεύματα κατέλαβαν το λιμάνι του Άντεν⁷⁴. Την διαίρεση του κράτους της Υεμένης σε δύο τμήματα υπό διαφορετική κυριαρχία, επικύρωσε η συνθήκη μεταξύ των Βρετανών και των Οθωμανών το 1904. Το έτος 1918 και μετά την κατάρρευση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, η Βόρεια Υεμένη αποτέλεσε ανεξάρτητο κράτος ενώ η Νότια Υεμένη εξακολούθησε να βρίσκεται υπό βρετανική κυριαρχία, έως το 1968, χρονολογία την οποία η Βρετανία αποχώρησε από την περιοχή. Παρά την μερική απελευθέρωση της περιοχής, το αυτοκρατορικό παρελθόν στο έδαφος της Υεμένης αποτέλεσε σημείο τομής, με τις συνέπειές του να εμφανίζονται στο προσκήνιο και να είναι ορατές μέχρι και σήμερα.

Πολιτικές αναταραχές ανά τους αιώνες

Η εποχή του Ισλάμ στην Υεμένη, η οποία είχε ξεκινήσει ήδη από τον έβδομο αιώνα μ.Χ., αποτελεί ορόσημο για τη διαμόρφωση της παρούσας κατάστασης που επικρατεί στην περιοχή, με μια πληθώρα σημαντικών γεγονότων να λαμβάνουν χώρα τη δεδομένη χρονική περίοδο. Η δύναμη με την οποία εξαπλώθηκε το Ισλάμ, από τη Μέκκα⁷⁵ και τη Μεδίνα⁷⁶, διαδραμάτισε πρωτεύοντα ρόλο στον ραγδαίο και ενδελεχή προσηλυτισμό που ακολούθησε στο Ισλάμ. Για τους επόμενους περίπου τρεις αιώνες, στο επίκεντρο της πολιτικής σκηνής βρισκόταν μια σειρά Μουσουλμάνων Χαλίφηδων. Από τους Ομαγιάδες, οι οποίοι κυβέρνησαν στη Δαμασκό, η ηγεσία πέρασε στους Αββασίδες Χαλίφηδες ενώ αργότερα, τον ένατο αιώνα μ.Χ. μια τοπική δυναστεία, διαφορετική από τις προαναφερθείσες, έδωσε τέλος στην κυριαρχία τόσο των Αββασιδών όσο και του αραβικού χαλιφάτου. Η Υεμένη αναδιαρθρώθηκε και της δόθηκε τότε η ευκαιρία να αναπτύξει μια δική της μορφή του αραβο-ισλαμικού πολιτισμού⁷⁷.

Περίπου τον 10^ο αιώνα μ.Χ., εγκαθιδρύθηκε στην περιοχή το συτικό θεοκρατικό καθεστώς των Ζαιντί (Zaydi), διαμορφώνοντας έναν διαχρονικό και στενό δεσμό των πόλεων και των φυλών στα βόρεια ορεινά μέρη της χώρας.

Τον 16^ο αιώνα, μια ομάδα Πορτογάλων εμπόρων κατέλαβαν την περιοχή της Αραβίας σε συνδυασμό με τους δρόμους του εμπορίου στην Ερυθρά θάλασσα, που βρισκόταν ανάμεσα στην Αίγυπτο και την Ινδία. Έπειτα από την προσάρτηση του νησιού Σοκότρα στον Ινδικό Ωκεανό, ακολούθησε μια αποτυχημένη προσπάθειά τους να προσαρτήσουν και το λιμάνι του Άντεν στην Υεμένη. Την ίδια χρονική περίοδο, οι Αιγύπτιοι Μαμελούκοι προσπάθησαν και αυτοί με τη σειρά τους να καταλάβουν την εξουσία στην Υεμένη. Με επιτυχία πήραν στην κατοχή τους τη Σαναά αλλά δεν κατόρθωσαν να προσαρτήσουν το Άντεν.

Το έτος 1517 ο στρατός της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας κατέλαβε την Αίγυπτο και λίγα μόλις χρόνια αργότερα, το 1538 έθεσε υπό τον έλεγχό του το μεγαλύτερο μέρος της Υεμένης. Οι Οθωμανοί κυριαρχήσαν για περίπου έναν αιώνα, όταν ύστερα από μια μακρά περίοδο

⁷⁴ Office of the Historian, Foreign Service Institute, United States Department of State, A Guide to the United States' History of Recognition, Diplomatic, and Consular Relations, by Country, since 1776: *Yemen* (<https://history.state.gov/countries/yemen>).

⁷⁵ Josh Bagot Glubb, *Mecca* (απόσπασμα: «η Μέκκα είναι η ιερότερη από τις μουσουλμανικές πόλεις. Ο Μοχάμεντ, προφήτης και ιδρυτής του Ισλάμ, γεννήθηκε στη Μέκκα, η οποία σήμερα αποτελεί το θρησκευτικό κέντρο στο οποίο ο μουσουλμανικός λαός προσεύχεται πέντε φορές τη μέρα»), *Britannica*, November 9th 2020 (<https://www.britannica.com/place/Mecca>).

⁷⁶ Ass'ad Sulaiman Abdo, *Medina* (απόσπασμα: «η Μεδίνα λατρεύεται ως ο τόπος από τον οποίο ο Μωάμεθ ίδρυσε τη μουσουλμανική κοινότητα, μετά τη φυγή του από τη Μέκκα. Η Μεδίνα είναι, επίσης, ο τόπος στον οποίο βρίσκεται ενταφιασμένο το σώμα του Μωάμεθ»), *Britannica*, September 16th 2022 (<https://www.britannica.com/place/Medina-Saudi-Arabia>).

⁷⁷ Yemeni Community Association in Sandwell Limited, *History of Yemen: A short history of Yemen* (<https://www.yca-sandwell.org.uk/history-of-yemen/>)

αιματηρών αγώνων εκδιώχθηκαν από την περιοχή και την ηγεσία ανέλαβε το καθεστώς των Ζαιντί, ενισχύοντας την εθνική ταυτότητα της Υεμένης.

Ο χωρισμός της Υεμένης σε δύο επιμέρους κράτη ξεκίνησε με την κατάληψη του λιμανιού του Άντεν από τη Βρετανία το έτος 1839 και της εκ νέου κατάληψης του βόρειου τμήματος της Υεμένης από την Οθωμανική Αυτοκρατορία, όπως προαναφέρθηκε και παραπάνω. Καθ' όλη τη διάρκεια του δευτέρου μισού του 19^{ου} αιώνα, οι δύο κυρίαρχοι της περιοχής επέκτειναν την εξουσία και τον έλεγχό τους στα εδάφη της Υεμένης. Μεταβαίνοντας στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, οι δύο δυνάμεις χάραξαν συνοριακές γραμμές ανάμεσα στα εδάφη τους, οι οποίες ονομάστηκαν αντίστοιχα Βόρεια και Νότια Υεμένη. Τα συγκεκριμένα σύνορα διατηρήθηκαν ανέπαφα για το μεγαλύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα. Στο βόρειο τμήμα της Υεμένης και έπειτα από πολλές εξεγέρσεις που έλαβαν χώρα, το 1911 οι Οθωμανοί παραχώρησαν στον Ιμάμη της περιοχής την εξουσία στο μεγαλύτερο τμήμα της και εγκαθιδρύθηκε επίσημα το θεοκρατικό καθεστώς των Ζαιντί, το οποίο κατέστη γνωστό ως το «βασιλείο των Μουταγουακιλιτών»⁷⁸. Λίγα χρόνια αργότερα, η ήττα στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο αλλά και η αντί-Οθωμανική εξέγερση των Αράβων, στον οποίο έλαβαν μέρος και κάτοικοι της Υεμένης, ανάγκασε τους Οθωμανούς να αποχωρήσουν οριστικά από την περιοχή το 1918⁷⁹. Για τα επόμενα 44 χρόνια, η Βόρεια Υεμένη κυβερνήθηκε από δύο ισχυρούς μιάμηδες.

Η κοινωνία της Βόρειας Υεμένης άλλαξε. Απομονώθηκε από τον υπόλοιπο κόσμο και ανέπτυξε τον ισλαμικό πολιτισμό, την εποχή που ο υπόλοιπος κόσμος έτρεχε με ταχείς ρυθμούς με σκοπό τον πολιτικό και οικονομικό εκσυγχρονισμό. Ως απόρροια της συγκεκριμένης πρακτικής ήταν η γένεση του εθνικιστικού κινήματος της ελεύθερης Υεμένης στα μέσα της δεκαετίας του 1940, μια αποτυχημένη προσπάθεια έναρξης μιας επανάστασης το έτος 1948 με θύμα τον Ιμάμη Γιαχιά, έναν εκ των δύο ηγετών της Υεμένης, ένα μη επιτυχές πραξικόπημα το έτος 1955 κατά του δεύτερου ηγέτη της Υεμένης και γιο του Ιμάμη Γιαχιά, Ιμám Αχμάντ, με το αποκορύφωμα να είναι η επανάσταση του 1962 που επέφερε την καθαίρεση του Ιμάμη από την ομάδα των εθνικιστών αξιωματικών. Η ηγεσία της, πλέον, Αραβικής Δημοκρατίας της Υεμένης ήταν γεγονός, με επικεφαλής τον Αμπντουλάχ αλ-Σαλάλ.

Παράλληλα, το νότιο τμήμα της Υεμένης ανέπτυξε ένα αντιαποικιακό κίνημα εναντίον της βρετανικής κυριαρχίας, με απώτερο στόχο την οριστική εκδίωξή της από την περιοχή. Η τελική αποχώρηση της Βρετανίας από τη Νότια Υεμένη έλαβε χώρα το 1968, οπότε ανέλαβαν την κυριαρχία κομμουνιστικές δυνάμεις με τους συμμάχους τους, διαμορφώνοντας με αυτό τον τρόπο τη Λαϊκή Δημοκρατία της Υεμένης το ίδιο έτος. Για αρκετά χρόνια, το νότιο τμήμα είχε σοσιαλιστική κυβέρνηση, με τη στήριξη της Ε.Σ.Σ.Δ. Η συγκεκριμένη εξέλιξη είχε ως αποτέλεσμα την δημιουργία ενός χάσματος ανάμεσα στο βόρειο και το νότιο τμήμα της χώρας, ιδίως στα χρόνια του Ψυχρού Πολέμου, όπου οι «Δυτικές Δυνάμεις» και κυρίως οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής προσέγγισαν την Αραβική Δημοκρατία της Υεμένης. Το γεγονός αυτό, βέβαια, δεν οδήγησε σε ρήξη των δύο χωρών, εντούτοις υπήρξε και μια περίοδος ειρηνικής συνύπαρξής τους⁸⁰.

Το έτος 1990 σήμανε το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και ταυτοχρόνως τη διάλυση της Ε.Σ.Σ.Δ., γεγονός που συνέβαλε καταλυτικά στην ενοποίηση της Υεμένης, αφού το νότιο τμήμα της βρισκόταν υπό μέγιστη οικονομική και εμπορική εξάρτηση από τη Σοβιετική Ένωση. Την

⁷⁸ Θεόδωρος Ρούμκος, Διπλωματική Εργασία, *Ο εμφύλιος πόλεμος στην Υεμένη: ιστορικές διαστάσεις και πολιτικές πολυπλοκότητες*, Νοέμβριος 2020, (<https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/25002/3/RoumkosTheodorosMsc2020.pdf>).

⁷⁹ Yemeni Community Association in Sandwell Limited, *History of Yemen: A short history of Yemen* (<https://www.yca-sandwell.org.uk/history-of-yemen/>).

⁸⁰ Θεόδωρος Ρούμκος, Διπλωματική Εργασία, *Ο εμφύλιος πόλεμος στην Υεμένη: ιστορικές διαστάσεις και πολιτικές πολυπλοκότητες*, Νοέμβριος 2020 (<https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/25002/3/RoumkosTheodorosMsc2020.pdf>).

ενοποίηση ακολούθησαν εκλογές, η διεξαγωγή των οποίων ανέδειξε ως Πρόεδρο της χώρας τον A. Saleh το έτος 1993. Παρά την αποτυχία ενός εμφυλίου πολέμου ένα χρόνο αργότερα, με υποκινητές το Σοσιαλιστικό Κόμμα της Υεμένης και του πρώην κράτους της Νότιας Υεμένης, ο Saleh παρέμεινε στην εξουσία και προχώρησε διωγμούς εναντίον των κατοίκων του νότου, των κομμουνιστών αλλά και του ευρύτερου κόσμου της Αριστεράς της Υεμένης.

Η άνοδος του κινήματος των Huthi

Οι Huthi είναι μια εξέχουσα οικογένεια από τα βορειότερα υψίπεδα της Υεμένης με επικεφαλής τον αποθανόντα πατριάρχη της οικογένειας έναν αξιοσέβαστο θρησκευτικό ηγέτη και Σαγίντ⁸¹, Hussein al-Houthi⁸².

Οι Huthi ή αλλιώς «Υποστηρικτές του Θεού», ξεκίνησαν ως ένα πρόγραμμα θρησκευτικής αναγέννησης κατά τη δεκαετία του 1990 (ο προσηλυτισμός από τη Σαουδική Αραβία απείλησε να υπονομεύσει την παραδοσιακή θρησκευτική αίρεση των Ζαιντί⁸³ που είναι μοναδική στο έδαφος της Υεμένης, την οποία ασπάζεται και ασκεί περίπου το 40% του πληθυσμού της χώρας).

Υπό την ηγεσία του Hussein al-Houthi, οι Ζαιντί διαμόρφωσαν ένα πολιτικό κόμμα, το οποίο πέτυχε ελάχιστα απτά αποτελέσματα, πριν μεταμορφωθούν σε ένα λαϊκίστικο μέτωπο έξω από τα όρια της εθνικής κυβέρνησης της Υεμένης.

Το σύνθημα του Hussein: «θάνατος στην Αμερική, θάνατος στο Ισραήλ, κατάρα στους Εβραίους, νίκη στο Ισλάμ» εξαπλώθηκε εν μια νυκτί στα τζαμιά και τα θρησκευτικά σχολεία των Ζαιντί, τονίζοντας έντονα τη σχέση μεταξύ του μισητού καθεστώτος του προέδρου της Υεμένης, Ali Abdullah Saleh, και των αυξανόμενων αντιαμερικανικών συναισθημάτων που εξαπλώνονταν σταδιακά σε όλη την Μέση Ανατολή⁸⁴.

Η θρησκευτική αντιπολιτευτική στάση που διατηρούσαν οι Ζαιντί απέναντι στην δημοκρατία της Υεμένης, λήφθηκε υπόψη σαν απειλή στο πολίτευμα του Saleh και τελικά οδήγησε σε μια εκτεταμένη σύγκρουση μεταξύ των υποστηρικτών της οικογένειας Huthi και των δυνάμεων που είχαν ως επικεφαλής τον Αλ-Αχμάρ, παιδικό φίλο του Saleh και σαλαφιστή κατά πίστη.

Παράλληλα, ο Saleh έδωσε την υποστήριξή του στον «Πόλεμο κατά της τρομοκρατίας» που υποκίνησαν οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, όπως και στην εισβολή τους στο Ιράκ το έτος 2003. Το γεγονός αυτό προκάλεσε ιδιαίτερη οργή στους υποστηρικτές του κινήματος, με αποτέλεσμα να θεωρούν ότι ο Saleh ενθαρρύνει την δυτική κυριαρχία, η οποία προηγουμένως απειλούσε τα έθιμα, τις παραδόσεις και γενικότερα τον τρόπο ζωής και διαβίωσής τους.

Το έτος 2004 και έπειτα από έξι διαμάχες, ο Saleh εξέδωσε ένταλμα σύλληψης για τον θρησκευτικό ηγέτη Al-Huthi, με αποτέλεσμα λίγους μόλις μήνες αργότερα να σκοτωθεί από δυνάμεις της Υεμένης⁸⁵. Οι υποστηρικτές του τον μετέτρεψαν σε μάρτυρα των Ζαιντί για θρησκευτικούς λόγους, χαρίζοντας μεταθανάτια το οικογενειακό του όνομα στο κίνημα. Την

⁸¹ The editors of Encyclopedia Britannica, *Sayyid*, απόσπασμα: «Σαγίντ είναι ένας αραβικός τίτλος σεβασμού για τα μέλη της φυλής του Μωάμεθ, ειδικότερα για τους απογόνους των θείων του Μωάμεθ al-'Abbās and Abū Ṭālib and of 'Alī ibn Abī Ṭālib by Muḥammad's daughter Fāṭimah», November 10th 2014, (<https://www.britannica.com/topic/sayyid>).

⁸² Asher Orkaby, *Origins, Yemen: A Civil War Centuries in the Making*, April 2019 (https://origins.osu.edu/article/yemen-civil-war-houthi-humanitarian-crisis-arabia-zaydi?language_content_entity=en).

⁸³ The editors of Encyclopedia Britannica, *Zaydiyyah*, απόσπασμα: «οι Ζαιντί είναι αίρεση Σιτών Μουσουλμάνων που οφείλουν πίστη στον Zayd ibn 'Alī, εγγονό του al-Husayn ibn 'Alī», February 8th, 2022 (<https://www.britannica.com/topic/Zaydiyyah>).

⁸⁴ Asher Orkaby, *Origins, Yemen: A Civil War Centuries in the Making*, April 2019 (https://origins.osu.edu/article/yemen-civil-war-houthi-humanitarian-crisis-arabia-zaydi?language_content_entity=en).

⁸⁵ Adam Zeidan, *Houthi Movement*, April 7th, 2022 (<https://www.britannica.com/topic/Houthi-movement>).

ηγεσία του κινήματος των Huthi ανέλαβε για μικρό χρονικό διάστημα ο πατέρας του και αργότερα ο αδελφός του Abdul Malik.

Το χρονικό της εισβολής των Σαουδαραβών στην Υεμένη

Η επιρροή της Αραβικής Άνοιξης

Στις 17 Δεκεμβρίου του 2010 έλαβε χώρα η έκρηξη της «Αραβικής Άνοιξης». Οι εκτεταμένες συνέπειές της δεν ήταν ακόμη ορατές σε διεθνές επίπεδο και στις κυβερνήσεις της τότε εποχής. Μια σειρά γεγονότων, όπως η αύξηση των εμφυλίων συγκρούσεων στα κράτη του αραβικού κόσμου καθώς και η ανατροπή δικτατορικών κυβερνήσεων, αποτέλεσαν το έναυσμα για πολλούς ερευνητές και μελετητές να αναζητήσουν τα βαθύτερα αίτια των διενέξεων και να δώσουν μια λύση στους λαούς του αραβικού κόσμου που υπέφεραν από τις τραγικές συνέπειες των συνεχών συγκρούσεων⁸⁶.

Η αγωγή της Αραβικής Άνοιξης στην Τυνησία και την Αίγυπτο δεν άργησε να μετατοπιστεί και στην Υεμένη. Ήδη από τις 29 Δεκεμβρίου 2010 ξεκίνησε μια σειρά διαδηλώσεων και εξεγέρσεων των κατοίκων της χώρας, όταν το «Γενικό Λαϊκό Συνέδριο» που βρισκόταν στην εξουσία, εξέφρασε την επιθυμία του να παραμείνει ο A. Saleh ισόβια στο αξίωμα του Προέδρου. Μέχρι και τις αρχές του έτους 2011, οι εξεγέρσεις γενικεύθηκαν σε όλο το έδαφος της Υεμένης, με κύριο και πρωταρχικό αίτημά τους την αποχώρηση του Saleh, καθώς και πολλών συγγενών του από την εξουσία.

Όταν μια απογοητευμένη γενιά νέων ανθρώπων βγήκε στους δρόμους και διαμαρτυρήθηκε για τον νεποτισμό, τα υψηλά επίπεδα ανεργίας που μάστιζαν την χώρα, την διαφθορά αλλά και για τις δημόσιες υποδομές, που ελάχιστα επωφελήθηκαν από τα κρατικά έσοδα χάρη στην παραγωγή και εξαγωγή πετρελαίου, η έκβαση ήταν η εκτεταμένη αστυνομική βία και η αιματοχυσία, με δεκάδες διαδηλωτές να σκοτώνονται, ενώ οι πολίτες της χώρας που αντιστάθηκαν, δέχθηκαν επιθέσεις ως αντίποινα, με αποκορύφωμα τον βομβαρδισμό της προεδρικής κατοικίας του Saleh τον Ιούνιο του 2011. Ο συνδυασμός των προαναφερθέντων γεγονότων οδήγησε τελικά στην παραίτηση του επί χρόνια προέδρου Saleh το ίδιο έτος⁸⁷.

Έπειτα από αρκετές ημέρες σκληρών και χρονοβόρων διαπραγματεύσεων, στα τέλη Νοεμβρίου 2011, ο Saleh συμφώνησε στην υπογραφή μιας διεθνούς συμφωνίας, προκειμένου να μεταβιβαστεί η εξουσία στον τότε αντιπρόεδρο της κυβέρνησης Hadi, με αντάλλαγμα να κερδίσει την ασυλία του από μια μελλοντική δίωξη. Το περιεχόμενο της συμφωνίας καλούσε, επίσης, τις θρησκευτικές και πολιτικές αρχές της Υεμένης να πραγματοποιήσουν μια «Διάσκεψη Εθνικού Διαλόγου», με εκπροσώπους του λαού από όλα τα κοινωνικά στρώματα με κύριο άξονα και απώτερο στόχο την συζήτηση και την ανταλλαγή ιδεών και απόψεων αναφορικά με την σύνταξη νέου Συντάγματος. Οι εκλογές διεξήχθησαν τον Φεβρουάριο του 2012 και ο Hadi ορκίστηκε επίσημα ως ο νέος πρόεδρος της Υεμένης⁸⁸.

Η ένοπλη σύγκρουση

Η κυβέρνηση του Hadi αντιμετώπισε ένα ευρύ κύμα κριτικής και δυσαρέσκειας λόγω των έκτακτων περικοπών στις επιδοτήσεις καυσίμων που αποφάσισε να εισάγει, ισχυριζόμενος πως

⁸⁶ Θεόδωρος Ρούμκος, Διπλωματική Εργασία, *Ο εμφύλιος πόλεμος στην Υεμένη: ιστορικές διαστάσεις και πολιτικές πολυπλοκότητες*, κεφάλαιο πρώτο, σελίδα 12, Νοέμβριος 2020, (<https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/25002/3/RoumkosTheodorosMsc2020.pdf>).

⁸⁷ Asher Orkaby, *Origins, Yemen: A Civil War Centuries in the Making*, April 2019 (https://origins.osu.edu/article/yemen-civil-war-houthi-humanitarian-crisis-arabia-zaydi?language_content_entity=en).

⁸⁸ Manfred W. Wenner, *Britannica*, *transfer of power to Abd Rabbuh Mansur Hadi*, September 20th 2022 (<https://www.britannica.com/place/Yemen>).

ήταν απαραίτητες για την αντιμετώπιση του ολοένα αυξανόμενου δημοσιονομικού ελλείμματος⁸⁹.

Η ένοπλη σύγκρουση πυροδοτήθηκε τότε μεταξύ των κυβερνητικών δυνάμεων, των επαναστατών Huthi και διάφορων άλλων ενόπλων ομάδων μετά την κατάρρευση του σχεδίου που αφορούσε την ρύθμιση για την κατανομή της εξουσίας, οδηγώντας στην κορύφωση της βίας και των εχθροπραξιών τον Σεπτέμβριο του 2014. Οι Huthi, σε συνεργασία με φιλικά προσκείμενες μονάδες των ενόπλων δυνάμεων κατέλαβαν τον έλεγχο της Σαναά, της πρωτεύουσας και της μεγαλύτερης πόλης της Υεμένης, αλλά και τον έλεγχο και άλλων περιοχών της χώρας, τον Σεπτέμβριο του 2014. Το γεγονός αυτό, ώθησε τον πρόεδρο Hadi, ο οποίος εκδιώχθηκε να ζητήσει από τη Σαουδική Αραβία να παρέμβει εναντίον των Huthi που υποστηριζόταν από το Ιράν.

Στα τέλη Ιανουαρίου 2015, η ένταση των συγκρούσεων αυξάνεται συνεχώς μεταξύ των κυβερνητικών δυνάμεων και των φυλών. Περίπου ένα μήνα αργότερα, οι αντάρτες Huthi ανακοίνωσαν επίσημα την κατάληψη της εξουσίας, διαλύοντας το κοινοβούλιο και εγκαθιδρύοντας ένα πενταμελές προεδρικό συμβούλιο ως τη νέα μεταβατική κυβέρνηση. Στις 15 Φεβρουαρίου 2015, το Συμβούλιο Ασφαλείας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, εκδίδει ψήφισμα κατακεραυνώνοντας τις ενέργειες των Huthi και προτρέποντάς τους να επιστρέψουν στη διαδικασία μετάβασης της κυβέρνησης που καθιέρωσε η Διάσκεψη Εθνικού Διαλόγου⁹⁰.

Η στρατιωτική επέμβαση της Σαουδικής Αραβίας στην Υεμένη έλαβε χώρα στις 26 Μαρτίου 2015. Η Σαουδική Αραβία ηγείτο ενός συνασπισμού εννέα χωρών από την Δυτική και Βόρεια Αφρική, ανταποκρινόμενο στην πρόσκληση του προέδρου της Υεμένης Hadi, για στρατιωτική υποστήριξη μετά την εκδίωξή του από το κίνημα των Huthi, παρά την πρόοδο που είχε σημειωθεί στην πολιτική κατάσταση της χώρας υπό την ηγεσία των Ηνωμένων Εθνών εκείνη την περίοδο.

Το ζήτημα της σύρραξης στην Υεμένη υπό το πρίσμα του Διεθνούς Δικαίου

Είναι γενικά δεκτό πως το δίκαιο επιτρέπει στην νόμιμη κυβέρνηση ενός κράτους που αντιμετωπίζει ένοπλη εξέγερση να απευθύνει σε άλλα κράτη πρόσκληση για στρατιωτική συνδρομή με σκοπό την καταστολή της. Όταν οι επαναστάτες ενισχύονται υλικά από άλλα κράτη, η αποστολή στρατευμάτων μετά από αίτημα της κυβέρνησης θεωρείται νόμιμη είτε ως άσκηση συλλογικής άμυνας είτε ως «αναλογικά αντίμετρα» ανάλογα του δικαιώματος άμυνας⁹¹.

Η έλλειψη νομιμότητας στην αποστολή στρατιωτικής συνδρομής μετά από πρόσκληση της κυβέρνησης στο έδαφος άλλου κράτους, το οποίο βρίσκεται σε εμφύλια σύρραξη πρέπει να αναζητηθεί, όχι στην κατ' αρχήν νομιμότητα της συναίνεσης της κυβέρνησης του κράτους, αλλά στην γνησιότητά της και στην μετέπειτα στάση του κράτους που συνδράμει στρατιωτικά. Επομένως, σύμφωνα με τους κανόνες διεθνούς δικαίου, η πρόσκληση ή συναίνεση για στρατιωτική συνδρομή είναι παράνομη όταν:

- 1) Είναι προϊόν προηγούμενης απειλής ή χρήσης βίας από το κράτος που την παρέχει, ήτοι το κράτος που απέστειλε στρατό το έκανε με δίκη του πρωτοβουλία (όπως

⁸⁹ Manfred W. Wenner, Britannica, *Yemen: capture of Sanaa and foreign intervention, September 20th, 2022* (<https://www.britannica.com/place/Yemen>).

⁹⁰ SC Res. 2201 (2015) of 15 February 2015. Manfred W. Wenner, Britannica, *Yemen: capture of Sanaa and foreign intervention, September 20th, 2022* (<https://www.britannica.com/place/Yemen>).

⁹¹ Κ. Αντωνόπουλος & Κ. Μαγκλιβέρας (επιμ.), *Το δίκαιο της διεθνούς κοινωνίας*, 3^η αναθεωρημένη έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 747, παράγραφος 1381.

συνέβη στην περίπτωση του Ιράκ με την εισβολή στο Κουβέιτ το 1990). Οφείλει πρώτα να λαμβάνει χώρα η πρόσκληση και έπειτα η στρατιωτική επέμβαση.

- 2) Η πρόσκληση δεν είναι σαφής, αλλά απλώς εικάζεται.
- 3) Προέρχεται από φορέα που δεν είναι ή δεν ανήκει στην κυβέρνηση του κράτους. Πρέπει να έχουμε αποτελεσματική κυβέρνηση και αυτή η κυβέρνηση δεν ενδιαφέρει αν είναι εκλεγμένη δημοκρατικά ή όχι αλλά να ελέγχει αποτελεσματικά το κράτος. Κρίσιμη είναι η στιγμή την οποία ξεσπά η εξέγερση ώστε να ελεγχθεί αν εκπροσωπεί το κράτος, σε συνδυασμό με την διεθνή αναγνώρισή της από άλλα κράτη. Αν είναι δημοκρατικά εκλεγμένη η κυβέρνηση, έχει την αναγνώριση και στο εσωτερικό του κράτους. Αν η κυβέρνηση του κράτους που διατυπώνει πρόσκληση για στρατιωτική συνδρομή δεν έχει τη δυνατότητα να στηριχθεί στην εσωτερική αυτοδιάθεση ως νομιμοποιητική βάση και δεν ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο, δεν πρέπει να γίνει καθόλου επέμβαση ή θα πρέπει να ζητηθεί νομιμοποίηση σε άλλη βάση, δηλαδή σε εξουσιοδότηση από το Συμβούλιο Ασφαλείας ΟΗΕ. Ο φορέας που έχει τον αποτελεσματικό έλεγχο, κατά την κρατούσα άποψη στην πρακτική των κρατών είναι σημαντικότερος από αυτόν που έχει τη νομιμοποίηση.

Σύμφωνα με το κλασικό διεθνές δίκαιο επιτρέπεται οποιαδήποτε συνδρομή στην κυβέρνηση ενός κράτους αλλά όχι στους επαναστάτες. Ο κανόνας αυτός ισχύει μέχρι σήμερα όπως έκρινε το Διεθνές Δικαστήριο στην υπόθεση *Νικαράγουα κατά ΗΠΑ*.⁹²

Γενικά, όταν ένα κράτος αντιμετωπίζει έναν εμφύλιο πόλεμο, δηλαδή μια σύγκρουση μεταξύ της κυβέρνησης και μιας μη κυβερνητικής οργάνωσης, η οποία συνήθως είναι μια ένοπλη αντιπολίτευση, η βία την οποία χρησιμοποιεί για να την καταστείλει δεν είναι αντικείμενο του Άρθρου 2 παρ. 4 του Χάρτη ΟΗΕ, διότι η καταστολή ενός τέτοιου κινήματος επιτυγχάνεται με βία στο εσωτερικό του κράτους και όχι με βία στις διεθνείς σχέσεις. Επομένως όταν η πρόσκληση απευθύνεται προς ένα άλλο κράτος το οποίο ανταποκρίνεται θετικά, η βία εξακολουθεί να είναι στις εσωτερικές σχέσεις και αυτό γιατί η αποστολή στρατευμάτων του άλλου κράτους καλύπτεται από την συναίνεση της κυβέρνησης που απευθύνει την πρόσκληση.

Έχει υποστηριχθεί ευρέως πως εάν η ένοπλη αντιπολίτευση ενισχύεται με οπλισμό ή εκπαίδευση ή πληροφορίες από άλλα κράτη, αυτή η υλική ενίσχυση θα αποτελεί χρήση βίας. Η μεταφορά και παράδοση στρατιωτικού εξοπλισμού από τρίτα κράτη, η χρηματοδότηση, οι χρηματικές δωρεές αλλά και άλλοι παράγοντες έχουν μεγάλη επίδραση στους εμφύλιους πολέμους⁹³. Στον εμφύλιο πόλεμο της Υεμένης, είναι γνωστό πως οι Huthi για συναπτά έτη χρηματοδοτούνταν από το Ιράν.

Οι κανόνες διεθνούς δικαίου

Το διεθνές εθμικό δίκαιο απαγορεύει την ανάμειξη κρατών στις εσωτερικές υποθέσεις ενός άλλου κράτους. Ειδικότερα, το άρθρο 2 παρ.7 ορίζει ρητά πως καμία διάταξη του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών δε δίνει το δικαίωμα στον ΟΗΕ να παρεμβαίνει στις εσωτερικές υποθέσεις

⁹² *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. USA) (Merits)*, ICJ Rep. 1986, 14, 126, παράγραφος 246.

⁹³ Στην υπόθεση *Νικαράγουα κατά ΗΠΑ*, η κυβέρνηση του Προέδρου Ρέιγκαν εξουσιοδότησε την Κεντρική Υπηρεσία Πληροφοριών να δαπανήσει, σε πρώτο στάδιο, 19 εκατομμύρια δολάρια προκειμένου να εκπαιδεύσει τους αντεπαναστάτες Contras και να υποστηρίξει την ενέργειά τους με οπλισμό και χρήματα. Υπό τον φόβο μιας εκτεταμένης στρατιωτικής συμπλοκής που θα μπορούσε να οδηγήσει σε ένα «Νέο Βιετνάμ», το Κογκρέσο ενέκρινε την γνωστή τροπολογία «Boland I», περιορίζοντας με αυτό τον τρόπο την ενίσχυση στους επαναστάτες από την κυβέρνηση των ΗΠΑ. Παρασκευαστικά, ωστόσο, και παρά τις διαρκείς επιβεβαιώσεις του Προέδρου Ρέιγκαν, η ενίσχυση συνεχίστηκε μέσω της πώλησης πυραύλων στο Ιράν, σε αρκετά υψηλές τιμές, με τα κέρδη να μεταφέρονται στους Contras.

των κρατών, παρά μόνο σε περιπτώσεις, κατά τις οποίες προβλέπεται η λήψη εξαναγκαστικών μέτρων με βάση το Κεφάλαιο VII.

Παρόλο που η εθνική κυριαρχία και η μη παρέμβαση στις εσωτερικές υποθέσεις των κρατών συνιστά ένα από τα θεμέλια του σύγχρονου διεθνούς συστήματος, σε πολλές περιπτώσεις έχει παρατηρηθεί τρίτα κράτη να εμπλέκονται στρατιωτικά σε ένα εμφύλιο πόλεμο (βλ. η εισβολή του Βιετνάμ στην Καμπότζη το 1979).

Οι αποφάσεις κυβερνήσεων να επέμβουν στρατιωτικά σε εμφύλια σύρραξη μιας άλλης χώρας, όπως η απόφαση των ΗΠΑ να εμπλακούν στο Βιετνάμ, έχουν προκαλέσει έντονες συζητήσεις τόσο μεταξύ των πολιτικών όσο και μεταξύ των απλών πολιτών. Η σύγκρουση του Βιετνάμ αποτέλεσε παράδειγμα τόσο για τους στρατιωτικούς όσο και για τους υπεύθυνους χάραξης της πολιτικής της χώρας, αποδεικνύοντας ότι πρέπει να αποφευχθούν στο μέλλον ξένες στρατιωτικές επεμβάσεις.

Ας ερευνήσουμε, λοιπόν, τα σημαντικά εκείνα κριτήρια, κατά τον Καθηγητή του πανεπιστημίου του Stanford James D. Fearon, σύμφωνα με τα οποία αποφασίζεται από ένα κράτος η επέμβαση στις εσωτερικές υποθέσεις ενός άλλου κράτους, ή αντιθέτως αποφεύγεται μια τέτοιου είδους ενέργεια σε διαφορετικές περιπτώσεις.

Η πρώτη διάσταση που λαμβάνεται υπόψη είναι αυτός καθ' αυτός ο εμφύλιος πόλεμος. Ανά τους αιώνες έχουν δοθεί ορισμοί με απώτερο στόχο την οριοθέτηση της έννοιας του εμφυλίου πολέμου, από τον Θουκυδίδη μέχρι και την σύγχρονη εποχή. Ο James Fearon ορίζει τον εμφύλιο πόλεμο ως εξής: «μια βίαιη σύγκρουση μέσα σε μια χώρα, μια μάχη μεταξύ οργανωμένων ομάδων που επιδιώκουν να καταλάβουν την εξουσία στο κέντρο του κράτους ή σε μια περιοχή ή επιδιώκουν να μεταβάλλουν την δημόσια πολιτική, βασιζόμενες σε βαθιές κοινωνικές, εθνικές και πολιτικές αντιφάσεις, οι οποίες ξεκίνησαν σε τοπικό επίπεδο και μετέπειτα εξελίχθηκαν σε εθνικό ζήτημα»⁹⁴.

Η δεύτερη διάσταση συνίσταται στην δυνατότητα αλλά και την επιθυμία του τρίτου κράτους να παρέμβει στον εμφύλιο πόλεμο. Η ευκαιρία αυτή συχνά προσδιορίζεται ως γεωγραφική εγγύτητα και οικονομική δυνατότητα συμμετοχής σε μια σύρραξη. Συνεπώς, συνάγεται προδήλως πως η εξωτερικές επεμβάσεις γίνονται κατά κανόνα από μεγάλες δυνάμεις, όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Ρωσία, ή ακόμη και από γειτονικά κράτη που έχουν συμφέροντα από την εμπλοκή. Τα γειτονικά αυτά κράτη, στην πλειονότητα των περιπτώσεων που έχουν απασχολήσει το διεθνές δίκαιο διαθέτουν εντονότερο ενδιαφέρον για την σύγκρουση καθώς είναι πιθανότερο να επηρεαστούν από την έκβαση και τις συνέπειές της.

Η τρίτη διάσταση κινείται γύρω από τα κίνητρα που διαθέτει ένα κράτος για την παρέμβασή του σε έναν εμφύλιο πόλεμο. Συνήθως, το κίνητρο των κρατών είναι μακρά ιστορία εχθρότητας ανάμεσα στα κράτη, τα οποία τείνουν στην υποστήριξη αντιπάλων πλευρών σε μια σύγκρουση. Ωστόσο, η ποικιλία των κινήτρων είναι ευρεία, με αυτά να εναλλάσσονται από οικονομικά, σε στρατηγικά ή ακόμη και πολιτικά. Για παράδειγμα, οι πιθανότητες παρέμβασης ενός κράτους στις εσωτερικές υποθέσεις ενός άλλου κράτους αυξάνονται όταν το κράτος που πλήττεται από εμφύλιο έχει μεγάλα αποθέματα πετρελαίου και το κράτος το οποίο πραγματοποιεί την στρατιωτική επέμβαση έχει μεγάλη ανάγκη για πετρέλαιο.

⁹⁴ James D. Fearon, *Civil War & the Current International System*, Fall 2017 (<https://www.amacad.org/publication/civil-war-current-international-system>).

Η εμπλοκή των Ηνωμένων Πολιτειών και του Ιράν

Η στρατιωτική επιχείρηση της Σαουδικής Αραβίας στην Υεμένη του 2015 υποστηρίχθηκε ενεργά από τις Ηνωμένες Πολιτείες, με την παροχή στρατιωτικού εξοπλισμού, ανεφοδιασμού, εναέριας αρωγής αλλά και πληροφορίες για στόχευση. Παράλληλα, το Ιράν ενίσχυε τους Huthi, μετατρέποντας την Υεμένη σε «πόλεμο δι' αντιπροσώπων» (proxy war) μεταξύ περιφερειακών και παγκόσμιων δυνάμεων.

Η Σαουδική Αραβία κατέστησε σαφές πως θεωρεί την σύγκρουση στο έδαφος της Υεμένης ως μία επέκταση του ανταγωνισμού της με την Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν. Η Ιρανική οπτική γωνία έρχεται σε αντίθεση με τις απόψεις της Σαουδικής Αραβίας για την κρίση στην Υεμένη, με τους Σαουδάραβες ιθύνοντες να υποστηρίζουν σθεναρά πως η εξαγορά των Huthi από το Ιράν συνιστά μια διατάραξη της ομαλότητας και έναν σφετερισμό της εξουσίας, δικαιολογώντας παράλληλα την στρατιωτική επέμβασή τους μετά την πρόσκληση του προέδρου Hadi ως μια μορφή προστασίας της ίδιας της Υεμένης και του λαού της. Οι Ιρανοί υποστηρίζουν, από την αντίθετη πλευρά, πως η διατήρηση της κυβέρνησης του Hadi αποτελεί αναγκαία συνέπεια της σύγκρουσης, προβάλλοντας έντονα το επιχείρημα πως η νομιμότητα της κυβέρνησης του Hadi είναι αμφισβητήσιμη, με αποτέλεσμα η εισβολή της Σαουδικής Αραβίας να καθίσταται παράνομη και αυθαίρετη, διότι είναι αντίθετη με τους παραδοσιακούς κανόνες του διεθνούς δικαίου αναφορικά με την μη εμπλοκή τρίτων κρατών στις εσωτερικές υποθέσεις ενός άλλου κράτους⁹⁵.

Εντούτοις, ο Hadi παραμένει ο διεθνώς αναγνωρισμένος πρόεδρος της Υεμένης, παρόλο που κατοικεί στη Σαουδική Αραβία από το 2017. Η συναίνεσή του στις επεμβάσεις των ΗΠΑ και της Σαουδικής Αραβίας στην χώρα διέθετε νομική βάση, αλλά εξακολουθούν να υπάρχουν μακροχρόνιες αδιευκρίνιστες ανησυχίες και αδιευκρίνιστα σημεία σχετικά με την εγκυρότητα αυτής της συναίνεσης.

Διανύοντας πολλά έτη πολέμου, φθάνουμε στο έτος 2021, όπου λίγο μετά την ανάληψη των καθηκόντων του ως Προέδρου των Ηνωμένων Πολιτειών, ο Joe Biden ανακοίνωσε σε διάγγελμά του πως «τερματίζει οποιαδήποτε αμερικανική υποστήριξη στις επιθετικές επιχειρήσεις στην Υεμένη, συμπεριλαμβανομένης και της πωλήσεως όπλων». Ωστόσο, έχει καταστεί σαφές, πως η υποστήριξη των ΗΠΑ συνεχίστηκε με την μορφή «αμυντικής» αρωγής, που περιλάμβανε την συντήρηση σαουδαραβικών αεροσκαφών και της παροχής άλλου υλικοτεχνικού εξοπλισμού όπως και πληροφοριών. Μια μερίδα διεθνολόγων, υποστηρίζει πως η συγκεκριμένη δραστηριότητα συνιστά συνεχή υποστήριξη (ακόμη και έμμεση) για τις επιχειρήσεις της Σαουδικής Αραβίας στο έδαφος της Υεμένης⁹⁶.

Η ανθρωπιστική κρίση σήμερα

Ο εμφύλιος πόλεμος στην Υεμένη μαίνεται εδώ και εννέα χρόνια, δίχως κάποια ένδειξη πως πρόκειται να δοθεί ένα τέλος στο κοντινό μέλλον. Σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία που εξέδωσε ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, περισσότεροι από 24.1 εκατομμύρια άνθρωποι βρίσκονται σε άμεση ανάγκη για ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και πρώτες βοήθειες, ενώ από το 2015 που σήμανε την αφετηρία του πολέμου, περισσότεροι από 3 εκατομμύρια πολίτες εκτοπίστηκαν βάνουσα από τις κατοικίες τους. Ειδικότερα τα τελευταία χρόνια, με την εξέλιξη

⁹⁵ Kjetil Selvik, Norwegian Peacebuilding Resource Center, *War in Yemen: the view from Iran, expert analysis, October 2015* (<https://open.cmi.no/cmi-xmlui/bitstream/handle/11250/2475133/The%20War%20in%20Yemen%3a%20The%20view%20from%20Iran?sequence=1&isAllowed=y>).

⁹⁶ Luke Hartig & Oona A. Hathaway, *Just Security, Still at War: The United States in Yemen, March 24th, 2022* (<https://www.justsecurity.org/80806/still-at-war-the-united-states-in-yemen/>).

της σύρραξης, έχει υποστηριχτεί από τον ΟΗΕ πως η κρίση στην Υεμένη συνιστά μια από τις χειρότερες ανθρωπιστικές κρίσεις που κλήθηκε ο σύγχρονος κόσμος να αντιμετωπίσει, με τα θύματα να ανέρχονται στα 377.000 πλέον, μετά το πέρας εννέα σχεδόν χρόνων και με το μεγαλύτερο κομμάτι αυτών να είναι παιδιά κάτω των επτά ετών⁹⁷. Πρόκειται για έναν πόλεμο δίχως τέλος.

Σχόλια και συνολική αποτίμηση των ένοπλων επεμβάσεων σε εμφύλιες συρράξεις

Αντικείμενο της μελέτης απετέλεσε η μελέτη των στρατιωτικών επεμβάσεων στην Μέση Ανατολή με κεντρικό άξονα τα γεγονότα σε τρία κράτη: την Συρία, την Υεμένη και την Λιβύη. Στόχος ήταν να δοθεί έμφαση σε ειδικότερα θέματα του δημοσίου διεθνούς δικαίου, δίχως ωστόσο να παραλειφθούν σημαντικά ιστορικά και πολιτικά στοιχεία απαραίτητα για την πληρέστερη παρουσίαση της θεματικής.

Οι υπό έρευνα στρατιωτικές επεμβάσεις παρέχουν την αφορμή για την εξέταση θεματικών του δημοσίου διεθνούς δικαίου, όπως αυτών της επέμβασης κράτους κατόπιν πρόσκλησης της κυβέρνησης, αλλά και της εξουσιοδότησης στρατιωτικής επέμβασης από το Συμβούλιο Ασφαλείας όταν συντρέχει κίνδυνος ανθρωπιστικής κρίσης.

Επέμβαση μετά από πρόσκληση κυβέρνησης κράτους⁹⁸

Ιστορικά, στις δεκαετίες του '70 και '80 με τον Ψυχρό Πόλεμο μεταξύ ΗΠΑ και Σοβιετικής Ένωσης, η επέμβαση μετά από πρόσκληση της κυβέρνησης ενός κράτους αντιμετωπιζόταν με κάποιον σκεπτικισμό λόγω της εμφάνισης του δόγματος περί «αρνητικής ισότητας» (*negative equality principle*). Το τελευταίο υπαγόρευε την αποφυγή της εμπλοκής των υπερδυνάμεων στις υποθέσεις τρίτων κρατών υπό τον φόβο της κλιμάκωσης ενός πυρηνικού πολέμου. Αμφισβητείται ωστόσο αν το εν λόγω δόγμα αποτέλεσε ποτέ εθμικό δίκαιο παρά την ύπαρξη σχετικών κρατικών πρακτικών⁹⁹. Συγκεκριμένα, παριστάμενος στο 16^ο συνέδριο των χωρών της Αφρικής και της Γαλλίας ο πρόεδρος Μιτερράν δήλωσε πως η χώρα του δέχεται να παρέμβει μόνο σε περίπτωση *εξωτερικής απειλής της ανεξαρτησίας και όχι σε περίπτωση εσωτερικής διαμάχης*¹⁰⁰. Στον αντίποδα, πιο αμφιλεγόμενη διαχρονικά παρουσιάζεται η στάση της Μ. Βρετανίας απέναντι στην αρχή της μη επέμβασης, καθότι πάγια και με συνέπεια δέχεται την ανθρωπιστική επέμβαση ως θεμιτή εξαίρεση στην εν λόγω αρχή¹⁰¹.

Αποκρυσταλλωμένη άποψη επί του χαρακτηρισμού της μη επέμβασης σε υποθέσεις τρίτων κρατών ως εθμικού κανόνα ή μη παρέσχε το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης στην υπόθεση *Νικαράγουα κατά ΗΠΑ*¹⁰². Το Δικαστήριο τοποθετήθηκε επί της νομιμότητας της επέμβασης σε τρίτο κράτος αποφαινόμενο πως η αρχή της μη επέμβασης απηχεί μεν το πρώτον εθμικό δίκαιο, επέμβαση δε συγχωρείται μόνο αν η πρόσκληση εκφραστεί μόνον από την κυβέρνηση ενός κράτους αλλά όχι από μια ένοπλη αντιπολίτευση. Στην ουσία η κρίση του δικαστηρίου

⁹⁷ BBC, *Yemen: Why is the war there getting more violent? March 22nd, 2022* (<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-29319423>).

⁹⁸ Παναγιώτης Ρισκάκης.

⁹⁹ Βλ. Αντωνόπουλος Κωνσταντίνος & Μαγκλιβέρας Κωνσταντίνος, *Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας*, 3^η έκδοση, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2017, σελ.68-69. Η κρατική πρακτική ως στοιχείο για την θεμελίωση ενός εθμικού κανόνα δημοσίου διεθνούς δικαίου.

¹⁰⁰ Discours du président français François Mitterrand sur la démocratisation en Afrique, *Perspective Monde*, (<https://perspective.usherbrooke.ca/bilan/servlet/BMEve/1279>), ιστοτόπου του Πανεπιστημίου Sherbrooke, Quebec του Καναδά. Το 16ο Συνέδριο των επικεφαλής των κρατών της Αφρικής και της Γαλλίας έλαβε χώρα στις 20 Ιουν. 1990.

¹⁰¹ Newman Edward, *Exploring the UK's Doctrine of Humanitarian Intervention*, δημοσιευμένο σε: Taylor & Francis Online (<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13533312.2021.1878689>), όπου δημοσιεύονται επιστημονικά άρθρα και περιοδικά.

¹⁰² ICJ *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)*, Merits, par.246.

απηχεί δύο προηγούμενα, μεγάλης σημασίας, ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης και του Συμβουλίου Ασφαλείας. Πρώτον, με το μη δεσμευτικό Ψήφισμα 3314 (1974) η Γενική Συνέλευση διατυπώνοντας τον ορισμό της επίθεσης έθεσε -εξ' αντιδιαστολής- εκτός των ορίων της απαγόρευσης χρήσης βίας κάθε επέμβαση κατόπιν πρόσκλησης που δεν παρεκκλίνει της συναφθείσας συμφωνίας¹⁰³. Δύο χρόνια αργότερα, σε ψήφισμά¹⁰⁴ του σχετικά με το αίτημα της Αγκόλα για αποζημιώσεις έναντι της Νοτίου Αφρικής εξαιτίας καταστροφών που προκάλεσαν οι δυνάμεις εισβολής της τελευταίας σε υποδομές και αγαθά, το Συμβούλιο Ασφαλείας αναγνώρισε το εγγενές δικαίωμα κάθε κράτους για υποβολή αιτήματος συνδρομής προς άλλα κράτη.

Όσον αφορά τον φορέα του δικαιώματος υποβολής πρόσκλησης για στρατιωτική συνδρομή, στην απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση *Νικαράγουα κατά ΗΠΑ* χαρακτηριστικά αναφέρεται πως «δύσκολα θα έμενε κάτι από την αρχή της μη παρέμβασης αν γινόταν δεκτή και σε περίπτωση πρόσκλησης από ομάδες της αντιπολίτευσης». Το ως άνω νομολογιακό προηγούμενο κρίνεται ιδιαίτερα σημαντικό για την κρίση επί της νομιμότητας της πρόσκλησης που απύθυνη η Συριακή αντιπολίτευση, αλλά και η Ρωσική μειονότητα στην Κριμαία το 2014. Αντλώντας από την ίδια απόφαση¹⁰⁵ συγγραφείς ανάγουν και τον σκοπό της στρατιωτικής επέμβασης σε αυτοτελές κριτήριο για την εκτίμησή της ὀρμώμενοι από την φρασεολογία του δικαστηρίου ερμηνεύουν πως από την χρήση του όρου «allowable» αντί του «allowed» συνάγεται πως η πρόσκληση αυτή καθ' αυτή, ενδεχομένως να μην αρκεί για την θεμελίωση του νόμιμου της επέμβασης. Προς επίρρωση της ως άνω άποψης, στο τρίτο άρθρο του Ψηφίσματος του Ινστιτούτου Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου δεν γίνεται δεκτή η στρατιωτική επέμβαση κατόπιν πρόσκλησης όταν η κυβέρνηση δεν έχει την πολιτική στήριξη της πλειοψηφίας του πληθυσμού. Φανερά στο άρθρο αυτό εμφιλοχωρεί ένα ουσιαστικό κριτήριο νομιμότητας της επέμβασης.

Επομένως, είναι εμφανές πως το Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο κατά κανόνα επιτρέπει την πρόσκληση σε άλλο κράτος για στρατιωτική συνδρομή σε περίπτωση χρήσης βίας από μη κυβερνητικό φορέα¹⁰⁶ εντός της επικράτειας του αιτούντος κράτους. Προϋπόθεση του νομότυπου είναι η ύπαρξη γνήσιας συναίνεσης¹⁰⁷ του κράτους που απευθύνει την πρόσκληση. Στο 20^ο από τα *Άρθρα για την Ευθύνη των Κρατών από Διεθνώς Άδικες Ενέργειες (ARSIWA)*¹⁰⁸ προβλέπεται μάλιστα η άρση του άδικου χαρακτήρα της ενέργειας που τελέστηκε εντός των ορίων της δοθείσας από το υποβοηθούμενο κράτος συναίνεσης. Συνεπάγεται πως δεν νοείται αποστολή πρόσκλησης στρατιωτικής συνδρομής από μη κρατικό φορέα. Σχετικά με την τελευταία προϋπόθεση αμφισβητείται, όπως σημειώθηκε και παραπάνω, αν η αντιπολίτευση θα μπορούσε να απευθύνει συμβατή με το διεθνές δίκαιο πρόσκληση για στρατιωτική συνδρομή. Η απάντηση περιπλέκεται αν συνυπολογιστούν παράγοντες όπως η υποστήριξη της αντιπολιτευτικής ομάδας από την πλειοψηφία του πληθυσμού, αλλά και το θεμελιώδες δικαίωμα εσωτερικής αυτοδιάθεσης και επιλογής πολιτεύματος ή μορφής διακυβέρνησης. Τέλος επισημαίνεται πως η πρόσκληση είναι ελεύθερα ανακλητή ανά πάσα στιγμή¹⁰⁹.

¹⁰³ Άρθρο 3 παρ. ε. Ψηφίσματος 3314 (1974) *Definition of Aggression* της Γενικής Συνέλευσης.

¹⁰⁴ Βλ. Ψήφισμα 387 (1976) Προοίμιο (preambulatory clauses).

¹⁰⁵ *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Merits*, ICJ Rep. 1986, 14, par.246.

¹⁰⁶ Το κριτήριο της επίθεσης από μη κυβερνητικό παράγοντα εγκαθιδρύεται στο Ψήφισμα του Ινστιτούτου Διεθνούς Δικαίου στο πλαίσιο των συνεδριάσεών του στην Ρόδο το 2011. Βλ. Ψήφισμα IDD 2011, άρ.2 παρ.2.

¹⁰⁷ Για την αναλυτικότερη περιγραφή των προϋποθέσεων νομότυπης και γνήσιας πρόσκλησης βλ. Αντωνόπουλος Κωνσταντίνος, *Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας*, 3^η έκδοση, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2017, σελ. 747.

¹⁰⁸ *Articles on the Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts (ARSIWA)*, 2001.

¹⁰⁹ ICJ *Armed Activities on the Territory of the Congo, DRC v. Uganda*, ICJ Rep. 2005, 168, 196-199.

Στρατιωτική επέμβαση μετά από πρόσκληση εν καιρώ εμφυλίου πολέμου

Καθολικά αποδεκτός ορισμός του «τί εστί εμφύλιος πόλεμος» δεν απαντάται στο διεθνές δίκαιο. Αν χρησιμοποιήσουμε εντούτοις τον δοσμένο από το Ινστιτούτο Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου ορισμό, θα καταλήγαμε στο συμπέρασμα πως η κατάσταση στην Συρία συνιστά εμφύλιο, διότι «ξεπερνά τα όρια μιας μη ένοπλης αναταραχής- εξέγερσης»¹¹⁰. Το θετικό δίκαιο δεν προσφέρει απάντηση για το επιτρεπτό της παρέμβασης όσον αφορά την ειδικότερη αυτή συνθήκη. Καθοριστική είναι και στην περίπτωση αυτή η νομολογία του Δικαστηρίου στην υπόθεση *Congo v. Uganda*, όπου, αποφαινόμενο πως η ανάκληση της πρόσκλησης της κυβέρνησης αυτόματα αναιρεί την νομιμότητα της επέμβασης, μοιάζει να αποδέχεται την επέμβαση ως νόμιμη καθ' όλο το προηγούμενο διάστημα διαρκούντος του εμφυλίου πολέμου. Εξ' αντιδιαστολής μπορεί να συναχθεί πως η επέμβαση εν καιρώ εμφυλίου δεν απαγορεύεται από το διεθνές δίκαιο. Άλλωστε, οι στρατιωτικές επεμβάσεις της Ρωσίας στην Συρία, της Σαουδικής Αραβίας στην Υεμένη και της Γαλλίας στο Μάλι κατόπιν κυβερνητικών αιτημάτων έλαβαν χώρα εν μέσω εμφύλιων συρράξεων.

Οι στρατιωτικές επεμβάσεις στην Συρία και την Υεμένη

Η παρουσίαση του ως άνω θεωρητικού νομικού πλαισίου κρίνεται λυσιτελής για την πληρέστερη εμβάθυνση στις υπό έρευνα στρατιωτικές επεμβάσεις στην Συρία και την Υεμένη κατόπιν πρόσκλησης από την κυβέρνηση.

Κατ' αρχάς, στην Υεμένη, η κυβέρνηση του Hadi το 2015 απεύθυνε έκκληση στην Σαουδική Αραβία για στρατιωτική συνδρομή ενάντια στις εξεγέρσεις των Huthi. Οι τελευταίοι είναι αντάρτες προερχόμενοι από σιτική μουσουλμανική μειονότητα, ισχυρή στα βόρεια σύνορα της Υεμένης με την Σαουδική Αραβία. Υπάρχει φημολογία σχετικά με παρεχόμενη προς τους Huthi στρατιωτική συνδρομή από το Ιράν, σιτικό κράτος¹¹¹ και αντίπαλο δέος της Σαουδικής Αραβίας, ενώ η κυβέρνηση Hadi έχει κατηγορήσει και την Hezbollah, λιβανέζικη οργάνωση και σύμμαχο του Ιράν για εμπλοκή στην υπόθεση. Αναφέρεται πως στην Σαουδική Αραβία επικράτησε η αντίληψη πως οι Huthi αποτελούν μάλλον μιας μορφής αντιπρόσωπο (proxy) του Ιράν, παρά μια τοπική οργάνωση. Οι εξεγέρσεις των Huthi ήταν συχνές από το 2004 έως το 2010 οπότε οι τελευταίοι έρχονταν σε σύγκρουση με την κυβέρνηση, αλλά και με την Σαουδική Αραβία στα σύνορα. Οι συνθήκες αυτές λοιπόν οδήγησαν στην προαναφερθείσα πρόσκληση για επέμβαση το 2015.

Η Σαουδική Αραβία με την σειρά της σχημάτισε μια συμμαχία σουνιτικών κρατών, έναν αραβικό συνασπισμό (Μπαχρέιν, Αίγυπτος, Ιορδανία, Κουβέιτ, Μαρόκο, Κατάρ, Σουδάν, ΗΑΕ, Ερυθραία, αργότερα και Πακιστάν). Η στρατιωτική συνδρομή παρασχέθηκε από αέρος με σκοπό την στήριξη της κυβέρνησης του Hadi. Θα ήταν μάλλον δυσχερής η υποστήριξη της άποψης πως η εξέγερση των Huthi υποστηρίχθηκε από την πλειοψηφία του λαού της Υεμένης, παραδοχή που θα έθετε ζητήματα νομιμότητας της πρόσκλησης της κυβέρνησης Hadi δεδομένου πως οι Σιίτες μειοψηφούν¹¹². Επομένως, η εν λόγω πρόσκληση για επέμβαση κρίνεται καθ' όλα νομότυπη εξ' επόψεως διεθνούς δικαίου υπό το πρίσμα των κριτηρίων των προηγούμενων παραγράφων.

¹¹⁰ Ψήφισμα επί της Αρχής της μη Επέμβασης σε Εμφύλιο Πόλεμο (Resolution on *The Principle of Non-Intervention in Civil Wars*), Συνεδρίαση του Weisbaden, 1975, άρ.1. Ινστιτούτο Διεθνούς Δικαίου.

¹¹¹ Ορισμένοι ειδικοί αμφισβητούν την θρησκευτική ταύτιση των Χούθι και των Ιρανών υποστηρίζοντας την ύπαρξη δογματικών διαφορών.

¹¹² Robinson Kali, *Yemen's Tragedy: War, Stalemate, and Suffering*. Δημοσιευμένο σε: Council on Foreign Relations (<https://www.cfr.org/background/yemen-crisis>). Οι Χούθι αποτελούν πλειοψηφία στον βορρά, όπου το 2014 κατέλαβαν το μεγαλύτερο μέρος της Σαναά, αλλά μειοψηφία εθνικά.

Με εστίαση στην Συρία, η στρατιωτική επέμβαση της Ρωσίας, επίσης, βασίστηκε σε πρόσκληση της Συριακής κυβέρνησης για την αντιμετώπιση της τρομοκρατικής οργάνωσης του Ισλαμικού Κράτους, ενός μη κρατικού φορέα. Ο αντιπρόσωπος της Ρωσίας στον ΟΗΕ ενημέρωσε τον πρόεδρο του Συμβουλίου Ασφαλείας πως κατόπιν αιτήματος του προέδρου της Συρίας Al-Assad για στρατιωτική συνδρομή με σκοπό την καταπολέμηση της τρομοκρατικής οργάνωσης του ΙΚ και άλλων οργανώσεων που δρουν στο συριακό έδαφος, η Ρωσία άρχισε να εξαπολύει αεροπορικές και πυραυλικές επιθέσεις για να πλήξει στόχους τρομοκρατών. Κατά την επέμβαση της Ρωσίας τηρήθηκαν μεν όλες οι τυπικές προϋποθέσεις, εντούτοις, έχει τεθεί ζήτημα νομιμότητας της ως άνω πρόσκλησης του Al- Assad στην βάση πως η κυβέρνηση του τελευταίου δεν ασκεί τον αποτελεσματικό έλεγχο, ούτε χαίρει της στήριξης της πλειοψηφίας του συριακού λαού έχοντας απωλέσει συνεπώς την νόμιμη εξουσία της. Η άποψη αυτή αναγνωρίζει την αντιπολίτευση (National Syrian Coalition) ως νόμιμη εκπρόσωπο του Συριακού λαού θεωρώντας παράνομη την πρόσκληση που αποτέλεσε την νομική βάση για την επέμβαση της Ρωσίας.

Η σχέση της στρατιωτικής επέμβασης μετά από πρόσκληση με τον κανόνα του Άρθρου 2.4 Χάρτη ΟΗΕ

Κατ' αρχάς η στρατιωτική επέμβαση περιλαμβάνει αναμφίβολα την χρήση βίας, η οποία απαγορεύεται στο Άρθρο 2 παρ.4 του Χάρτη ΟΗΕ. Ωστόσο, έχει προβληθεί το επιχείρημα πως η επέμβαση κείται εκτός του πεδίου εφαρμογής του συγκεκριμένου άρθρου, ακριβώς επειδή το Άρθρο 2 (4) του Χάρτη αναφέρεται στην απαγόρευση της χρήσης βίας στις διεθνείς σχέσεις αντιθέτως, σύμφωνα με την εν λόγω άποψη, στην περίπτωση της συνδρομής κατόπιν πρόσκλησης της κυβέρνησης δεν υφίσταται διένεξη μεταξύ δύο κρατών. Κατά λογική ακολουθία, δεν παρατηρείται χρήση βίας στις διεθνείς σχέσεις, παρά συνεργασία δύο κυβερνήσεων για την αποκατάσταση της τάξης στο εσωτερικό του ενός κράτους. Βέβαια, το ερώτημα περί του ποια υπόθεση «άπτεται του εσωτερικού» ενός κράτους αποτελεί δυναμικό ζήτημα που διαρκώς εξελίσσεται, όπως σημείωσε το Διαρκές Δικαστήριο στην Γνωμοδότηση του *Nationality Decrees issued in Tunis and Morocco* το 1923.¹¹³ Στην τελευταία αναγνωρίστηκε σχετικότητα της αποκλειστικής εσωτερικής δικαιοδοσίας ενός κράτους σε συνάρτηση πάντα με τις διεθνείς εξελίξεις.

Οι νομικές βάσεις επίκλησης των επεμβαίνοντων κρατών

Γενικά παρατηρείται το φαινόμενο τα επεμβαίνοντα κράτη να επικαλούνται περισσότερες ταυτοχρόνως νομικές βάσεις για την αιτιολογία των στρατιωτικών τους επιχειρήσεων. Χαρακτηριστικά, τόσο οι ΗΠΑ όσο και η Ρωσία επικαλέστηκαν στο διάστημα των τελευταίων ετών την συλλογική άμυνα, αλλά και την πρόσκληση από την κυβέρνηση – εν προκειμένω της Συρίας- για να δικαιολογήσουν την δράση τους. Ομοίως, σε επίκληση αμφοτέρων των ως άνω νομικών βάσεων προέβη και ο αραβικός συνασπισμός με επικεφαλής την Σαουδική Αραβία κατά την επέμβαση στην Υεμένη¹¹⁴. Κατά κανόνα νομικά ορθότερη θα πρέπει να κριθεί η επίκληση της νομότυπης πρόσκλησης από την κυβέρνηση και όχι της συλλογικής άμυνας δεδομένου πως η τελευταία θα ετίθετο σε εφαρμογή στην ειδική περίπτωση που η ήδη υπάρχουσα συνδρομή ενός τρίτου κράτους προς την ένοπλη αντιπολίτευση θα συνιστούσε ένοπλη επίθεση. Ακόμα, άλλη περίπτωση νομιμοποίησης της στρατιωτικής επέμβασης κατόπιν

¹¹³ PCIJ Ser. B (1923), 7

¹¹⁴ Visser Laura, *Intervention by invitation and collective self-defence: two sides of the same coin?*, δημοσιευμένο σε: Taylor & Francis Online-(<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/20531702.2020.1834767?scroll=top&needAccess=true>), όπου αναρτώνται επιστημονικά περιοδικά και άρθρα.

αιτήματος της κυβέρνησης στην βάση της άσκησης συλλογικής άμυνας ή αντίμετρου ανάλογου του δικαιώματος άμυνας αποτελεί η ενίσχυση ομάδων στασιαστών από τρίτο κράτος¹¹⁵.

Η εξακρίβωση της νομικής βάσης για την στρατιωτική επέμβαση καθίσταται δυσχερέστερη όσον αφορά τις αεροπορικές επιδρομές της Γαλλίας, της Μ. Βρετανίας και των ΗΠΑ κατά τα έτη 2017, 2018. Οι αεροπορικές επιδρομές των ΗΠΑ το 2017 σε αεροπορική βάση του Συριακού στρατού αιτιολογήθηκαν στο πλαίσιο της αποτροπής του κινδύνου της εκ νέου χρήσης χημικών όπλων από το καθεστώς Assad. Η επίθεση αυτή δεν εκδηλώθηκε ως άσκηση του δικαιώματος άμυνας, εφόσον άλλωστε η χρήση χημικών από την κυβέρνηση στράφηκε κατά του πληθυσμού στο εσωτερικό, αλλά ούτε ως άμυνα σε επικείμενη επίθεση, παρά μάλλον αποτέλεσε μέτρο αποτροπής της χρήσης χημικών όπλων, το οποίο πλησιάζει την μορφή των αντιποίνων. Ακόμα και στην βάση της καταπολέμησης ανθρωπιστικής κρίσης ή σε αυτή του εξαναγκασμού ενός κράτους στην συμμόρφωση με το διεθνές δίκαιο, δεν χωρεί εξαίρεση από τον κανόνα της μη χρήσης βίας. Το 2018 η Γαλλία, οι ΗΠΑ και η Μ. Βρετανία εξαπέλυσαν αεροπορικές επιθέσεις για την καταστροφή βάσεων του συριακού στρατού, από όπου γινόταν χρήση χημικών. Οι ΗΠΑ και η Γαλλία παρέλειψαν να αναφέρουν νομική βάση και αρκέστηκαν απλώς στο να κάνουν μνεία για την αποτροπή της χρήσης χημικών όπλων. Μόνο η Βρετανία θεμελίωσε την επίθεση στην νομική βάση της επέμβασης για την αποφυγή ανθρωπιστικής καταστροφής.

Η Μ. Βρετανία, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, είναι μια από τις ελάχιστες χώρες που με νομική επιχειρηματολογία υποστηρίζει από το 1999 την νομιμότητα της μονομερούς επέμβασης προς αποφυγή ανθρωπιστικής καταστροφής, παρά την έλλειψη ερείσματος στον Χάρτη ΟΗΕ. Αναφορικά με την συριακή κρίση, η κυβέρνησή της είχε εξαγγείλει, ήδη από το 2013, πως τυχόν αδράνεια του Συμβουλίου Ασφαλείας θα επέτρεπε την μονομερή στρατιωτική επέμβαση της Βρετανίας σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο. Νομικό έρεισμά της αποτέλεσε το δόγμα της ανθρωπιστικής επέμβασης ενόψει του κινδύνου από την χρήση χημικών όπλων¹¹⁶. Προς επίρρωση της νομικής της επιχειρηματολογίας η Βρετανία συστηματοποίησε στην συνέχεια τους αναγκαίους όρους για την νομιμότητα τέτοιου είδους επεμβάσεων¹¹⁷. Συνοπτικά, πρέπει να συντρέχει σωρευτικά: α) παγκοσμίως παραδεδεγμένη και αποδεδειγμένη ανθρωπιστική κρίση ευρείας κλίμακας που απαιτεί άμεσα μέτρα, β) πραγματική απουσία έτερης εναλλακτικής αντί της καταφυγής σε χρήση βίας και γ) τήρηση της αρχής της αναλογικότητας μεταξύ μέσου και επιδιωκόμενου σκοπού. Εντούτοις, η θεωρία αυτή έχει δεχτεί έντονες επικρίσεις, οι οποίες έγκεινται κυρίως στην παραβίαση του διεθνούς δικαίου μέσω της νομιμοποίησης μιας επέμβασης χωρίς την αιγίδα του ΟΗΕ.

Περιπτωσιολογικό ενδιαφέρον σχετικό με την νομιμοποίηση της επέμβασης από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ παρουσιάζουν δύο ψηφίσματά του: το 2056 για το Μάλι και το 2249/2015 για την Συρία. Με το πρώτο το ΣΑ νομιμοποίησε την εμπλοκή της Αφρικανικής Ένωσης για την αποκατάσταση της δημοκρατικά εκλεγμένης κυβέρνησης, η οποία διασαλευόταν από την δράση ανταρτών, δίχως όμως αναφορά σε στρατιωτική επέμβαση, ενώ στο δεύτερο το ΣΑ έκανε λόγο για «κάλесμα» και όχι «εξουσιοδότηση» στα μέλη του ΟΗΕ για την λήψη των απαραίτητων μέτρων ιδίως με βάση τις διατάξεις του Χάρτη και του ανθρωπιστικού δικαίου

¹¹⁵ Αντωνόπουλος Κωνσταντίνος, ό.π., παραπομπή υπ' αρ.97, σελ. 747.

¹¹⁶ Newman Edward, ό.π., παραπομπή υπ' αρ.99.

¹¹⁷ Οι όροι ανευρίσκονται στην 12^η Αναφορά της Επιτροπής Εξωτερικών Υποθέσεων Μ. Βρετανίας της 10^{ης} Σεπτ. 2018, (Twelfth Report of Session 2017-2019), η οποία υιοθετήθηκε από την κυβέρνηση. Βλ. (<https://publications.parliament.uk/pa/cm201719/cmselect/cmfaff/1719/171902.htm>), ιστότοπο του βρετανικού κράτους, όπου αναρτάται το κοινοβουλευτικό έργο.

για την καταπολέμηση της τρομοκρατικής δράσης του Ισλαμικού Κράτους και της AL Nasra Front (ANF).

Η στρατιωτική επέμβαση στην Λιβύη με εξουσιοδότηση του Συμβουλίου Ασφαλείας

Οι τραγικές διεθνείς εξελίξεις και η αλλαγή κατεύθυνσης με το Ψήφισμα SC 1973/2011

Ο πόλεμος στην Βοσνία και η γενοκτονία στη Ρουάντα (1994) συγκλόνισαν την διεθνή κοινότητα και αποτέλεσαν τραυματικές εμπειρίες, οι οποίες την ανάγκασαν να προβεί σε μια μεταστροφή αναφορικά με την αντίληψη περί κρατικής κυριαρχίας διότι η μη επέμβαση στις ως άνω δύο περιπτώσεις είχε ως συνέπεια σοβαρές ανθρωπιστικές κρίσεις. Ως εκ τούτου, το δόγμα πως ένα κράτος είναι αποκλειστικά υπεύθυνο για τα εσωτερικά του ζητήματα και τον τρόπο διακυβέρνησης άρχισε να υποχωρεί δίδοντας την θέση του σε έναν επαναπροσδιορισμό της έννοιας της κυριαρχίας (sovereignty) ως της ευθύνης, μεταξύ άλλων, ενός κράτους να σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματα όλων των προσώπων στο έδαφός του. Εκφράστηκε η άποψη πως τα κράτη ενέχουν όχι μόνο θετικές, αλλά και αρνητικές υποχρεώσεις απέναντι στην διεθνή κοινότητα, όπως λόγου χάρη η παράλειψη πρόκλησης γενοκτονιών και ανθρωπιστικών κρίσεων. Αυτή η αλλαγή πλεύσης της διεθνούς κοινότητας αντικατοπτρίζεται εξάλλου και στο έργο της ad hoc Διεθνούς Επιτροπής Παρέμβασης και Κρατικής Κυριαρχίας¹¹⁸ (International Commission on Intervention and State Sovereignty). Η Επιτροπή αναθεώρησε την αντίληψη περί εδαφικής ακεραιότητας μεταπηδώντας από την αρχή της μη επέμβασης και της αυτονομίας στο εσωτερικό στην υποχρέωση αποτροπής εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας. Οι εργασίες της τελευταίας στάθηκαν ως προοίμιο για την υιοθέτηση της «Ευθύνης Προστασίας» (Responsibility to Protect) στο πλαίσιο του Ψηφίσματος της Συνόδου Κορυφής της Γενικής Συνέλευσης ΟΗΕ το 2005.

Με τον πόλεμο μεταξύ της κυβέρνησης Gaddafi και της αντιπολίτευσης να μαίνεται, η προστασία των αμάχων πληθυσμών από βομβαρδισμούς και η παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας βρέθηκαν στην κορυφή των μελημάτων της διεθνούς κοινότητας. Το Ψήφισμα 1973 (2011) προέβλεπε την εξουσιοδότηση από το Συμβούλιο Ασφαλείας στα κράτη μέλη της λήψης των απαραίτητων μέτρων με σκοπό την προστασία των αμάχων πολιτών καθώς και των πόλεων που κατοικούνταν από αμάχους και βρίσκονταν υπό την απειλή επιθέσεων¹¹⁹. Επίσης επιβλήθηκε απαγόρευση πτήσεων, προσγείωσης, υπέρπτησης, απογείωσης σε κάθε λιβυκό αεροσκάφος. Η εξουσιοδότηση προέβλεπε επίσης συνεργασία και ενημέρωση του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ, παρέχοντας παράλληλα ευρύτατες εξουσίες στο ΝΑΤΟ. Αναντίρρητα, με το ψήφισμα η διεθνή κοινότητα έβλεπε την εφαρμογή του responsibility to protect να γίνεται πράξη στο διεθνές δίκαιο, αλλά και αποδείκνυε πως ένα τόσο κρίσιμο ψήφισμα μπορούσε να εκδοθεί από το Συμβούλιο Ασφαλείας χωρίς την άσκηση βέτο από κάποιο από τα 5 μόνιμα μέλη. Η ΣΑ 1973/2011 συνιστά την πρώτη εξουσιοδότηση του Συμβουλίου για χρήση βίας¹²⁰ για ανθρωπιστικούς λόγους προς αποτροπή ειδικών εγκλημάτων. Η Κίνα, η Ρωσία, η Γερμανία, η Ινδία και η Βραζιλία απείχαν. Μάλιστα, η Βραζιλία και η Ινδία εξέφρασαν επιφύλαξη για την αναγκαιότητα τόσο δραστικών μέτρων και έχει καταγραφεί πως κατά την σύσκεψη του ΣΑ η Βραζιλία επιθυμούσε την εξάντληση των διαπραγματευτικών μέσων, ενώ η Γαλλία και η Βρετανία αρχικά υποστήριζαν μόνο την απαγόρευση υπερπτήσεων. Ωστόσο, με την εμπειρία της Ρουάντα και της Σρεμπρένιτσα να παραμένει ακόμα πολύ νωπή ο φόβος για την τέλεση ωμοτήτων στη Λιβύη

¹¹⁸ Gillian Brock, *International Commission on Intervention and State Sovereignty (ICISS)*, εκδ. Springer, Dordrecht, 2011.

Πρόκειται για Επιτροπή συσταθείσα το 2001 με πρωτοβουλία της Καναδικής κυβέρνησης και συμμετοχή μελών της ΓΣ, με στόχο την διατύπωση κοινών αρχών για την αντιμετώπιση ανθρωπιστικών κρίσεων.

¹¹⁹ Βλ. και Αντωνόπουλος Κωνσταντίνος, ό.π. παραπομπή υπ' αρ.97, σελ. 746.

¹²⁰ ΟCHA (Ιστότοπος του Γραφείου Ηνωμένων Εθνών για τον Συντονισμό Ανθρωπιστικών Υποθέσεων)- (<https://www.unocha.org/story/libya-security-council-adopts-resolution-1973-2011>), όπου υπάρχει καθημερινή ενημέρωση για περιστατικά και διεθνείς δράσεις που άπτονται ανθρωπιστικών ζητημάτων. Της χρήσης βίας προηγήθηκε έντονο κάλεσμα του Γενικού Γραμματέα προς την Λιβυκή κυβέρνηση για κατάπαυση του πυρός και διασφάλιση της προστασίας των αμάχων.

ώθησε τα μέλη του Συμβουλίου στο να επιδείξουν άμεσα αντανακλαστικά. Σε αυτό εξάλλου αποδίδεται η λήψη μιας απόφασης για τόσο δραστικά μέτρα χωρίς την αρνησικυρία κανενός μόνιμου μέλους. Αξίζει να σημειωθεί πως καθοριστική συμβολή προς αυτή την κατεύθυνση είχαν οι ΗΠΑ επιμένοντας στην εξουσιοδότηση της χρήσης βίας.

Την εφαρμογή του Ψηφίσματος ακολούθησε η έντονη κριτική στηριζόμενη στην υπέρβαση της εξουσιοδότησης αλλά και στην εισαγωγή ενός αρνητικού προηγούμενου (precedent) αναφορικά με την αντιμετώπιση αντίστοιχων μελλοντικών κρίσεων¹²¹. Ειδικότερα, εκφράστηκε κριτική για την παραχώρηση εκτεταμένων αρμοδιοτήτων στο NATO κατά την εφαρμογή του responsibility to protect. Το τελευταίο ανέλαβε την ηγεσία της επιχείρησης μερικές εβδομάδες μετά την έκδοση της εξουσιοδότησης. Μάλιστα αναφέρεται πως μέλη του NATO όπως η Γαλλία και η Ιταλία απέστειλαν ειδικούς συμβούλους στις τάξεις των ανταρτών και πως η εν γένει στάση των μεγάλων δυνάμεων κατέτεινε στην αλλαγή του καθεστώτος στην χώρα καθ' υπέρβαση της εξουσιοδότησης. Στον αντίποδα, το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ σε έκθεσή του δημοσίευσε πως το NATO είχε διεξάγει τις επιχειρήσεις με μεγάλη ακρίβεια αποφεύγοντας απώλειες αμάχων πολιτών, οι οποίες ήταν μικρές (60 άνθρωποι). Αντίθετα απέδωσε τόσο στο καθεστώς Gaddafi, όσο και στους αντάρτες την τέλεση εγκλημάτων πολέμου.

Πράγματι, οι παραπάνω αιτιάσεις της διεθνούς κοινότητας συνοδεύτηκαν από μια αντίδραση της Κίνας και της Ρωσίας στην εφαρμογή αντίστοιχα δραστικών μέτρων στην κρίση της Συρίας. Παρά το γεγονός πως η ανθρωπιστική κρίση της Συρίας θεωρήθηκε ισάξιας βαρύτητας, δεν δόθηκε ουδέποτε εξουσιοδότηση χρήσης βίας εξαιτίας της παράλυσης του Συμβουλίου Ασφαλείας οφειλόμενης στην άσκηση βέτο από την Ρωσία και την Κίνα¹²².

Επίλογος¹²³

Ανακεφαλαιώνοντας, οι εμφύλιοι πόλεμοι που αναλύθηκαν ως άνω, συνιστούσαν απόρροια του πολιτικού αδιεξόδου που υπήρξε στο έδαφος της Συρίας, της Λιβύης και της Υεμένης. Σε συνδυασμό με την παρέμβαση των ξένων δυνάμεων, εξέλιξη αναπόφευκτη αν λάβουμε υπόψη την έντονη βία και τις συγκρούσεις που επικρατούσαν στο εσωτερικό των κρατών αυτών πριν ακόμη την ξένη επέμβαση, οι έκρυθμες καταστάσεις επηρέασαν σε μεγάλο βαθμό τη σημερινή κατάσταση τους. Οι βιαιοπραγίες κατέληξαν σε ευρεία σύγκρουση, με τις συνέπειές της να γίνονται ορατές και στον άμαχο πληθυσμό, ο οποίος υπέστη ως επί το πλείστον τα δεινά των πολέμων.

Η προστατευτική λειτουργία του διεθνούς δικαίου κατέστη σαφής σε όλες τις συρράξεις, στις οποίες είτε μειώθηκε η έκτασή τους, είτε τέλειωσαν οριστικά. Κατά την διάρκεια των ως άνω εμφυλίων πολέμων εξελίχθηκε σημαντικά άλλωστε και το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο, το οποίο παραμένει υπό συνεχή, δυναμική διάπλαση. Ωστόσο, από όσα προκύπτουν στην παρούσα μελέτη, και στις τρεις περιπτώσεις υπήρξαν παραβιάσεις από άποψη διεθνούς δικαίου.

Όμως, αυτού του είδους οι παρεκκλίσεις δεν επηρεάζουν τη συνεχιζόμενη ισχύ και σημασία του δημοσίου διεθνούς δικαίου. Την αξία του αποδεικνύει άλλωστε η πρακτική όλων των εμπλεκόμενων στις υπό εξέταση εμφύλιες συρράξεις τρίτων δυνάμεων, ανεξαρτήτως

¹²¹ Terry, Patrick C.R., *The Libya Intervention (2011) : Neither Lawful, nor Successful*,

(<https://journals.co.za/doi/10.10520/EJC179762>). Οι επιπτώσεις έγιναν εμφανείς στην περίπτωση της Συριακής κρίσης, όπως αναλύεται παρακάτω.

¹²² Dr Sally Khalifa Isaac, *NATO's Intervention in Libya: Assessment and Implications*, δημοσιευμένο σε: IEMed. (Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο της Μεσογείου) (<https://www.iemed.org/publication/natos-intervention-in-libya-assessment-and-implications/>), όπου προβάλλονται δημοσιεύσεις και άρθρα ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος.

¹²³ Ευαγγελία Τουλουπάκη Φραγκοπούλου, Ανδρέας Γεωργαντής, Ελισάβετ Φουρκιώτη, Παναγιώτης Ρισκάκης.

στρατιωτικής ισχύος ή πολιτικού εκτοπίσματος, να δικαιολογούν τις επεμβάσεις τους -άλλοτε πειστικά και άλλοτε λιγότερο- σε συγκεκριμένους διεθνείς δικαιοϊκούς κανόνες και νομολογιακά κεκτημένα. Σίγουρα κανείς δε μπορεί να προβλέψει την τελική έκβαση αυτών των συρράξεων, όμως η ύπαρξη ενός κανονιστικού πλαισίου από το διεθνές δίκαιο δείχνει το δρόμο για την διατήρηση της ειρήνης και ασφάλειας στο διεθνές πλαίσιο.

The cause of larger freedom can only be advanced if nations work together; and the United Nations can only help if it is remoulded as an effective instrument of their common purpose

- *Kofi Annan, πρώην Γενικός Γραμματέας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών*